

บทที่ 2

ปริทัศน์วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

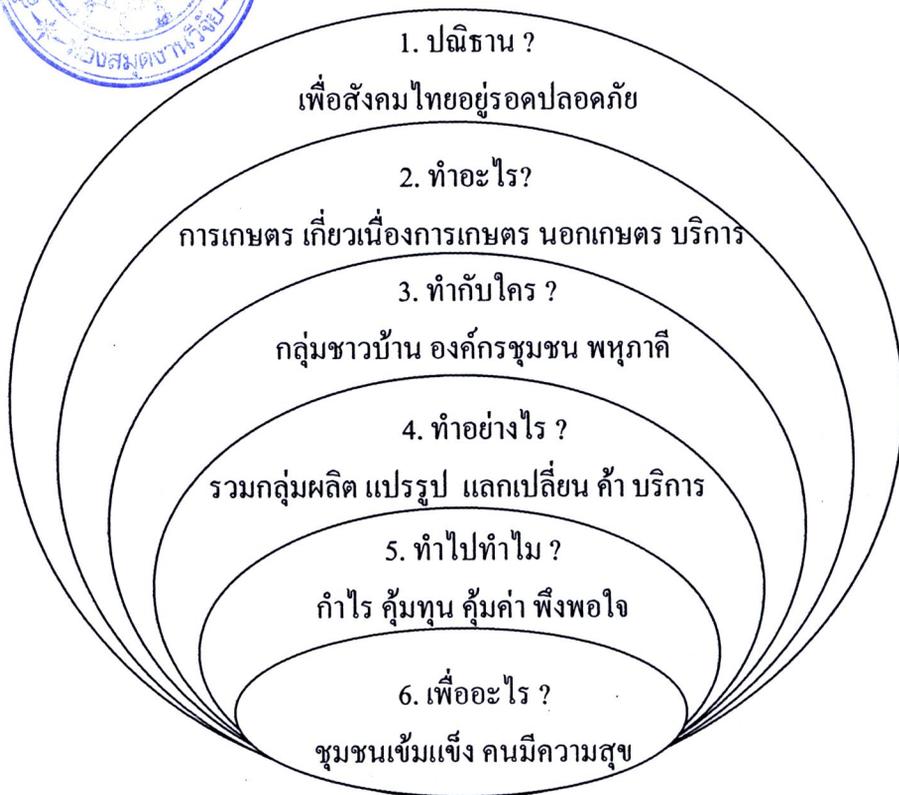
การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ทำการศึกษาค้นคว้าแนวคิดและทฤษฎี รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดกรอบแนวคิดสำหรับการศึกษา รวมทั้งใช้ในการอ้างอิง ซึ่งประกอบด้วยหัวข้อที่ได้มีการทบทวนเอกสารและงานวิจัย ดังนี้

- 2.1 แนวคิดและความหมายของเศรษฐกิจชุมชน
- 2.2 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน
- 2.3 แนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
- 2.4 การวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวด้วยสถิติการวิเคราะห์เส้นทาง
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 แนวคิดและความหมายของเศรษฐกิจชุมชน

มงคล ดำนธานินทร์ (2541) ไม่ได้ให้คำจำกัดความในเรื่อง เศรษฐกิจชุมชนโดยตรง เพราะเห็นว่าจะเป็นเพียงข้อความหนึ่ง ที่ทำให้ผู้คนพยายามจำความหมาย มากกว่าที่จะพยายามทำความเข้าใจ ดังนั้นในที่นี้จึงใช้วิธีตั้งประเด็นเพื่อตอบคำถาม ให้เกิดความเข้าใจในศัพท์ เพื่อจะได้หลีกเลี่ยงการจำ โดยได้ตั้งเป็นประเด็นในลักษณะเป็นกรอบแนวคิดของเศรษฐกิจชุมชน แสดงในภาพที่ 2.1 ดังนี้





ภาพที่ 2.1 แนวคิดของเศรษฐกิจชุมชน

หมายเหตุ จาก เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง : แนวความคิดและยุทธศาสตร์ โดย มงคล ดำนธานินทร์, (2541), กรุงเทพฯ: กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.

จากรูปภาพที่ 2.1 เป็นแนวคิดของเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ปณิธาน หมายถึง เศรษฐกิจชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจชาติ ผู้ที่เกี่ยวข้องจึงต้องดำเนินการด้วยความมุ่งมั่น ต้องสัมพันธ์กับ การเมือง การปกครอง การศึกษา และวัฒนธรรมของคนทั้งประเทศ การดำเนินการเศรษฐกิจใดๆ จะไม่ช่วยให้บรรลุปณิธานได้

2. ทำอะไร หมายถึง ทำงานเพื่อดำรงชีพในแนวสัมมาชีพ เพื่ออยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์อื่นๆ ในชุมชน เช่น การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ แปรรูปผลผลิต ตัดเย็บเสื้อผ้า ปลูกพืชสมุนไพร บริการท่องเที่ยว เป็นต้น

3. ทำกับใคร หมายถึง ชาวบ้านรวมกลุ่มกันเองอย่างไม่เป็นทางการ ไม่เป็นนิติบุคคล เช่น สหกรณ์ สมาคมหรือรวมกลุ่มกับนักพัฒนาเอกชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือนักวิชาการ

4. ทำอย่างไร เมื่อรวมกลุ่มแล้วก็ทำการผลิตสินค้า แปรรูป และซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า



5. **ทำไปทำไม** เนื่องจากชาวบ้านมีระดับการทำมาหากินต่างกัน การรวมกลุ่มจะช่วยให้เกิดความพออยู่พอกิน เกิดความพึงพอใจ เพื่อจะเกิดความคุ้มค่ากับการลงทุน และเพื่อกำไร

6. **เพื่ออะไร** เป็นการรวมตัวของชุมชนในระดับต่ำสุดของสังคม เพื่อร่วมกันทำงานให้คนมีความสุข และชุมชนมีความเข้มแข็ง

2.2 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ทำการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องจากกระทรวงศึกษาธิการ (2545) ที่ได้กล่าวถึง ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น และมงคล คอนขวา (2540) ที่ได้กล่าวถึงแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน สรุปได้ดังนี้

2.2.1 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น

2.2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับวัฏจักรแห่งความยากจน (Vicious Cycle)

วัฏจักรแห่งความยากจน (Vicious Cycle) เป็นแนวคิดในการพัฒนาชุดของการพัฒนาชุดต้นๆ โดยแนวคิดนี้ ชี้ให้เห็นว่าชุมชน หรือ ประเทศกำลังพัฒนา ถ้าไม่พัฒนา จะต้องวนเวียนอยู่ในวัฏจักรนี้ตลอดไป อย่างไรก็ตามวิธีแก้ไข หรือการจะหลุดพ้นจากวัฏจักรนี้ได้ สังคมจะต้องกระตุ้น ด้วยการเพิ่มระดับการลงทุนให้อยู่ในระดับสูง ซึ่งการกระตุ้นการลงทุนดังกล่าวนี้ ต้องมีขนาดที่ใหญ่เพียงพอจึงจะสามารถทำให้ชุมชน หรือสังคมหลุดพ้นจากวัฏจักรได้ แต่ปัญหาที่จะเกิดขึ้นคือ ชุมชนหรือสังคมที่มีปัญหาความยากจนหรือการถดถอยการพัฒนาจะนำทุนมาจากที่ใด ดังนั้นวิธีแก้ปัญหามี 2 วิธี คือ

1. จะต้องเพิ่มการสะสมทุนในประเทศให้มากขึ้น ซึ่งวิธีนี้ก็คงจะทำได้ยาก เพราะชุมชนมีรายได้ต่ำอยู่แล้ว
2. ต้องพึ่งความช่วยเหลือทางการลงทุนจากภายนอก หรือจากต่างประเทศในระยะแรก ซึ่งแนวคิดนี้สนับสนุนวิธีที่ 2 เพราะเมื่อชุมชนหรือสังคมหลุดพ้นจากวัฏจักรนี้แล้ว ในรอบต่อไป ก็จะสามารถพัฒนา และใช้คืนเงินทุนได้

2.2.1.2 แนวความคิดขั้นเศรษฐกิจของ Karl Marx

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจจากขั้นหนึ่ง ไปยังขั้นถัดไปจะเกิดขึ้นเพราะเกิดความขัดแย้งระหว่างชนชั้น โดยการเปลี่ยนแปลงของสังคม จะมีการพัฒนาขึ้นตามลำดับ โดยแบ่งเป็น 5 ขั้นตอน

1. **ขั้นสังคมบรรพกาล (Primitive Society)** เป็นสังคมขั้นเริ่มต้น ยังไม่มีการแบ่งชนชั้น สมาชิกในชุมชนช่วยเหลือกัน ผลผลิตแบ่งตามส่วนที่ตนเองหามาได้
2. **ขั้นสังคมทาส (Ancient Slave State)** ผลผลิตเริ่มมากขึ้น กลุ่มผู้มีอำนาจมาบังคับเอา ผลผลิตส่วนเกินไป เกิดกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลและการแบ่งชนชั้น มีสังคมทาส
3. **ขั้นสังคมศักดินา (Feudalism)** แรงงานทาสจะเริ่มต่อต้านทำการปฏิวัติ และจะถูกปลดปล่อยกลายมาเป็นผู้เช่าที่ดิน การผลิตของผู้เช่าจะมีประสิทธิภาพมากขึ้น
4. **ขั้นสังคมทุนนิยม (Capitalism)** เมื่อพลังการผลิตขยายตัวจนเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรม ผู้เช่าที่ดินจะถูกปลดปล่อยให้เป็นแรงงานอิสระ เกิดการบูครีดแรงงานในโรงงาน
5. **ขั้นสังคมคอมมิวนิสต์ (Communist)** การบูครีดแรงงานจะทำให้เกิดการต่อสู้ระหว่างชนชั้น แล้วชนชั้นกรรมาชีพจะโค่นล้มชนชั้นนายทุน สังคมทุนนิยมจะล่มสลาย แล้วเปลี่ยนเข้าสู่สังคมคอมมิวนิสต์ โดยปัจจัยการผลิตเป็นของส่วนรวมโดยผลผลิตจะถูกแจกจ่ายให้กับสมาชิกอย่างเพียงพอและบุคคลในสังคมจะมีความเท่าเทียมกัน

2.2.1.3 แนวความคิดเกี่ยวกับขั้นตอนการพัฒนา (Stage of Growth)

ผู้นำเสนอแนวคิดนี้คือ W.W. Rostow โดยแสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการของสังคมที่ผ่านมาว่าได้แบ่งการพัฒนาเป็น 5 ขั้นตอน คือ

1. **ขั้นสังคมโบราณ (Traditional Society)** ลักษณะคือ การพัฒนายังต่ำ เทคโนโลยียังต่ำ ประสิทธิภาพในการผลิตต่ำ เศรษฐกิจพึ่งการเกษตรเป็นหลัก
2. **ขั้นเตรียมทะยานบิน (Precondition for Take-off)** ลักษณะคือ ขยายโครงสร้างพื้นฐานอย่างกว้างขวาง ใช้เทคโนโลยีในการผลิตสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรม เริ่มมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจทุกด้าน
3. **ขั้นทะยานบิน (Take-off)** ลักษณะคือ มีการพัฒนาสาขาอุตสาหกรรมขึ้นมาเป็นสาขา นำ การผลิตทางการเกษตรจะมีลักษณะเป็นการค้า การขยายตัวทางเศรษฐกิจค่อนข้างสูง
4. **ขั้นสู่ระดับอิ่มตัว (Drive to Maturity)** ลักษณะคือ การจัดการมีประสิทธิภาพสูง แรงงานมีทักษะ ผลผลิตเพิ่มมากกว่าประชากร สามารถผลิตสินค้าใหม่ๆ ตามความต้องการได้มากขึ้น ตลอดจนมีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพสูง
5. **ขั้นการบริโภคระดับสูง (High Mass Consumption)** ลักษณะคือ ประชาชนมีการบริโภคสมบูรณ์ถ้วนหน้า มีการจ้างงานเต็มที่ (Full Employment) ประชาชนมีความรู้สึกลับมันคง มีทัศนคติที่ดี มีความเจริญพร้อมในทุกๆด้าน

2.2.1.4 ทฤษฎีความจำเป็นเติบโตแบบสมดุล (Balanced Growth)

ทฤษฎีความจำเป็นเติบโตแบบสมดุล (Balanced Growth) หรือทฤษฎีการพัฒนารั้งใหญ่ (Big Push) โดยผู้นำเสนอคือ Rosenstein and Rodan แนวคิดนี้เชื่อว่า การลงทุนเพื่อการพัฒนาชุมชน หรือสังคม ต้องมีขนาดใหญ่พอ การพัฒนาจึงจะเกิดขึ้นได้ เพราะการลงทุนขนาดเล็กหลายๆ ครั้ง จะให้ผลการพัฒนาโดยภาพรวม (Total Effect) น้อยกว่าการลงทุนครั้งใหญ่ครั้งเดียว ดังนั้นจึงต้องมีการลงทุนขนาดใหญ่ เพื่อขจัดปัญหาการแบ่งแยกไม่ได้ 3 ทางคือ

1. การแบ่งแยกไม่ได้ทางการผลิต การลงทุนบางอย่างต้องมากพอจึงจะเกิด การประหยัดจากขนาด (Economy of Scale) เหตุผลเพราะ การก่อสร้างต้องใช้เวลาเตรียมการ และต้องมีครบชุดจึงจะใช้ประโยชน์ได้ เช่น ถนน ไฟฟ้า โทรศัพท นอกจากนี้ กิจการหลายอย่างสามารถใช้บริการขั้นพื้นฐาน (Infrastructure) ร่วมกันได้

2. การแบ่งแยกไม่ได้ทางด้านอุปสงค์ (Demand) ของชุมชนต้องมากพอ กิจการต่างๆ จึงจะอยู่ได้และขยายกิจการได้ กิจการในสาขาการผลิตต่างๆ จะสามารถพึ่งพาซึ่งกันและกันได้เพียงพอ

3. การแบ่งแยกไม่ได้ทางการออม (Saving) การลงทุนของสังคมใดๆ ที่มีเสถียรภาพจะต้องมาจากการออม ดังนั้น การลงทุนเริ่มแรกเป็นจำนวนมากจึงจะสามารถกระตุ้น การออมได้อย่างเพียงพอ

2.2.1.5 ทฤษฎีความจำเป็นเติบโตแบบไม่สมดุล (Unbalanced Growth)

ผู้นำเสนอคือ Hirschman เป็นแนวความคิดที่คัดค้าน Balanced Growth เพราะคิดว่าสังคมหรือประเทศกำลังพัฒนา คงจะไม่สามารถลงทุน เพื่อการพัฒนา ที่มีขนาดใหญ่เพียงพอ ดังนั้น กลยุทธ์ คือ ต้องหามาตรการที่จะทำให้เกิดการลงทุนในบางกิจการ เพื่อให้เกิดความไม่สมดุลระหว่างภาคเศรษฐกิจต่างๆ ภาคเศรษฐกิจใดที่เจริญรุดหน้าไปก่อน ภาคเศรษฐกิจอื่น เกิดการขาดแคลน และเป็นพลังกดดันให้เกิดการลงทุนในสาขาเศรษฐกิจอื่น แต่เนื่องจากมีเงินทุนจำกัด ดังนั้น กลยุทธ์ที่สำคัญ คือ ควรเลือกพัฒนาภาคเศรษฐกิจใดภาคเศรษฐกิจหนึ่งก่อน โดยภาคเศรษฐกิจที่เลือกลงทุนควรเป็นสาขาเศรษฐกิจ ที่เป็นยุทธศาสตร์ หรือ สาขานำ (Leading Sector) จากนั้นผลจากการพัฒนาภาคเศรษฐกิจนำ จะสร้างผลเชื่อมโยงไปยังการพัฒนาภาคเศรษฐกิจอื่นๆ ต่อไปโดยการเลือกสาขานำ จะต้องก่อให้เกิด ผลเชื่อมโยงไปข้างหน้า (Forward Linkage) และผลเชื่อมโยงไปข้างหลัง (Backward Linkage) กับภาคเศรษฐกิจอื่นๆ ได้มากที่สุด

2.2.1.6 ทฤษฎีการพึ่งพา (Dependency Theory)

ผู้นำเสนอคือ Dos Santos เกี่ยวกับการพัฒนาของสังคม ในประเทศใดประเทศหนึ่งหรือไม่ จะถูกกำหนดมาจากการพัฒนาในด้านต่างๆ ของอีกประเทศหนึ่ง ดังนั้นสภาพการค้ำพัฒนาของชุมชน หรือประเทศใด มาจากการพึ่งพา (Dependency) ประเทศอื่นนั่นเอง ดังเช่น ประเทศโลกที่สาม ต้องพึ่งพาประเทศทุนนิยมตะวันตก ข้อวิจารณ์ ของแนวคิดนี้ คือ ชุมชนหรือประเทศค้ำพัฒนาทั้งหลาย จะไม่สามารถหาแนวทางการพัฒนาในแนวทางที่เป็นอิสระของตนเองได้ นอกจากนี้สภาพการพึ่งพาก็เป็นแบบถูกเอารัดเอาเปรียบ

ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาตามทฤษฎีนี้ คือ

1. ควรดำเนินการเพื่อหาแนวทางพัฒนาแบบพึ่งตนเอง (Self-Reliance) เช่น การพัฒนาเทคโนโลยี ที่เหมาะสมกับตนเอง (Appropriate or Intermediate Technology)
2. ประเทศค้ำพัฒนาควรร่วมมือกันทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทั้งนี้เพื่อช่วยเหลือและร่วมมือซึ่งกันและกัน
3. ร่วมกันสร้างอำนาจต่อรองกับประเทศที่พัฒนาแล้ว เพื่อจัดการปฏิรูปความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของโลกใหม่ ที่ประเทศกำลังพัฒนาจะไม่ถูกครอบงำ

2.2.1.7 แนวความคิดเกี่ยวกับการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ ไปพร้อมกับการกระจายรายได้ (Redistribution with Growth)

ผู้นำเสนอคือ Chenery and Alluwallia โดยส่วนหนึ่งจะยังสอดคล้องกับการพัฒนาที่เน้นความจำเป็นเติบโตทางด้านเศรษฐกิจที่มาจากสะสมทุนและการลงทุน แต่สังคมจะต้องเพิ่มเติมมาตรการการแก้ปัญหา การกระจายรายได้ ความยากจน การว่างงาน และความไม่เท่าเทียมกันในสังคม ทั้งนี้เพราะ การพัฒนาที่ผ่านมาเกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ แต่การพัฒนาประเทศยังอยู่ในระดับต่ำ ดังคำกล่าวที่ว่าประเทศมั่งคั่ง แต่ประชาชนยากจน ดังนั้นมาตรการที่จะต้องนำมาใช้ ควรมีลักษณะดังนี้

1. เพิ่มความสำคัญการผลิตในบางสาขา โดยเฉพาะสาขาที่ยังไม่ได้รับการพัฒนา
2. ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาชนบทให้มากขึ้น
3. ส่งเสริมการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีแบบใช้แรงงานเป็นหลัก (Labor Intensive) ให้มากกว่าแบบใช้ทุนเป็นหลัก (Capital Intensive)
4. ควบคุมจำนวนประชากร (Population Restraint)
5. กำหนดกลุ่มคนยากจน (Poverty Groups) ให้ชัดเจน เพื่อจะได้กำหนดเป็นกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนา

6. ปรับปรุง โอกาสให้กลุ่มคนยากจนเข้าถึงบริการของรัฐให้มากขึ้น

2.2.1.8 แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development)

แนวความคิดนี้เป็นกระแสการพัฒนาที่กล่าวถึงกันมากในปัจจุบัน ความหมายคือ เป็นการพัฒนาที่จะสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง และตลอดไป ภายใต้สภาพทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม สาเหตุมาจากการพัฒนาที่ผ่านมา โดยเฉพาะประเทศที่พัฒนาแล้ว มีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรวดเร็ว ดังนั้น ถ้ายังใช้แนวคิดในการพัฒนาแบบเดิม ก็คงจะต้องถึงวันที่สังคมโลกไม่อาจพัฒนาได้อีกต่อไป

แนวทางในการพัฒนา ควรดำเนินการในด้านต่างๆ ต่อไปนี้ อย่างพร้อมเพียงกัน คือ (1) การขยายตัวทางเศรษฐกิจ (Economic Growth) ยังมีความจำเป็นและต้องให้ความสำคัญต่อไป แต่การขยายตัวไม่จำเป็นต้องสูงมาก (2) การกระจายรายได้ (Income Distribution) เพื่อให้ประชาชนมีความเท่าเทียมกันมากขึ้น (3) สวัสดิการทางสังคม (Social Well-being) เพิ่มความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน การได้รับบริการขั้นพื้นฐานที่ทั่วถึง และ (4) คุณภาพสิ่งแวดล้อม (Environmental Quality) ควรอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม

2.2.2 แนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

ปัจจุบันองค์การสหประชาชาติได้หันมาสนับสนุนแนวคิดที่ว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากแนวโน้มสู่ความคิดเรื่องการพัฒนาการแบบยั่งยืนแล้ว ได้มีแนวโน้มที่จะปรับแผนพัฒนาการใหม่ที่เน้นในเรื่อง การพัฒนาคน พัฒนาทางด้านจิตใจ และรวมทั้งการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเมื่อนำมาปรับใช้กับ แนวทางในพัฒนาสังคมแบบยั่งยืน สามารถจำแนกออกเป็น 3 แนวทางดังนี้

แนวทางด้านที่หนึ่ง คือ แนวพุทธศาสตร์พุทธศาสนา ซึ่งกลุ่มนักคิดในแนวนี้ที่สำคัญคือ ท่านพุทธทาสภุมณีโกมล และสำนักสันติอโศก แนวพุทธศาสตร์นี้ได้นำเอาหลักพุทธศาสนาเข้ามาปรับใช้ทางปรัชญา และนำหลักพุทธศาสนามานำเสนอเป็นเป้าหมายของการพัฒนา โดยในทางปรัชญาจะเน้นที่ความสุขทางจิต ต้องพัฒนามนุษย์ทั้งด้านจิตใจ และสติปัญญา ความสุขของมนุษย์นั้น ไม่ได้อยู่ที่รูปวัตถุภายนอก ดังนั้นแนวคิดนี้จะเน้นเรื่องความรักและการเป็นผู้ให้

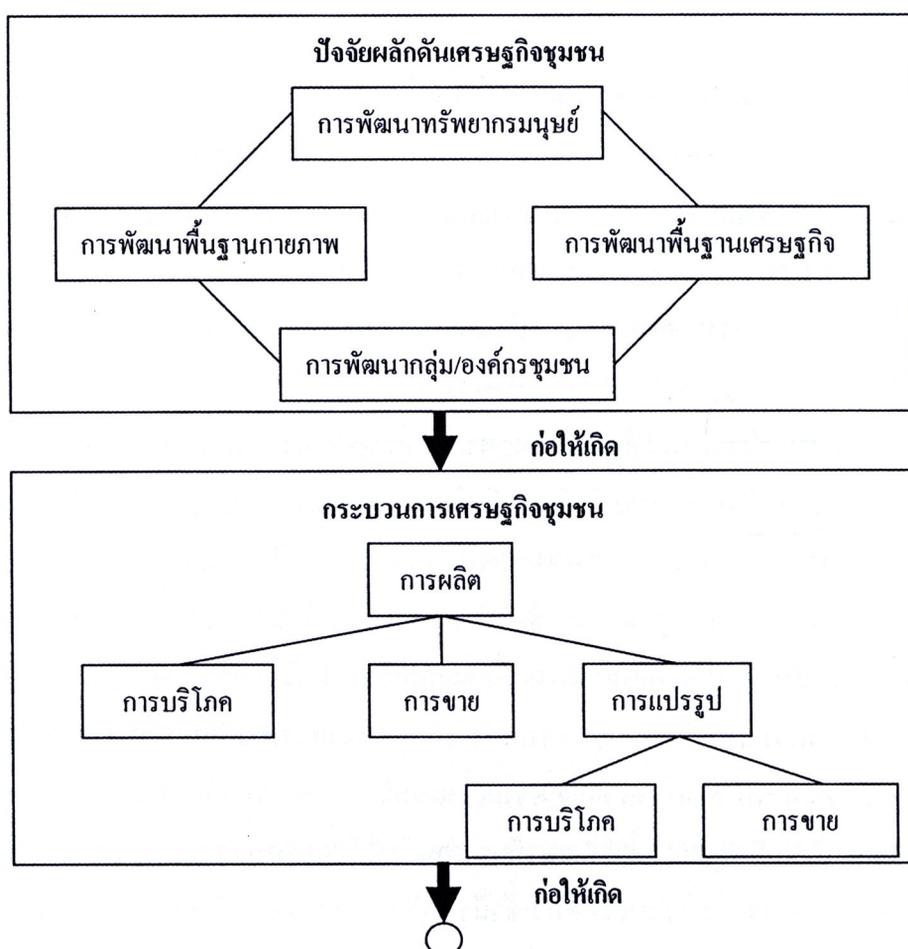
แนวทางที่สอง คือแนวพุทธศาสตร์แบบเศรษฐศาสตร์การเมือง ยุทธศาสตร์นี้วางอยู่บนหลักคิดและปรัชญาแบบ Marxism ที่เน้นความเชื่อแบบวัตถุนิยม และหลักไคอะเล็กติก โดยมีความเชื่อว่า โลกและสังคมมีกฎเกณฑ์การพัฒนาที่แน่นอน ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความปรารถนา ทางจิตใจของมนุษย์ ดังนั้นจะเข้าใจการวิวัฒนาการได้ต้องเข้าถึงกฎวิวัฒนาการทางสังคม นั่นคือที่มาของหลัก

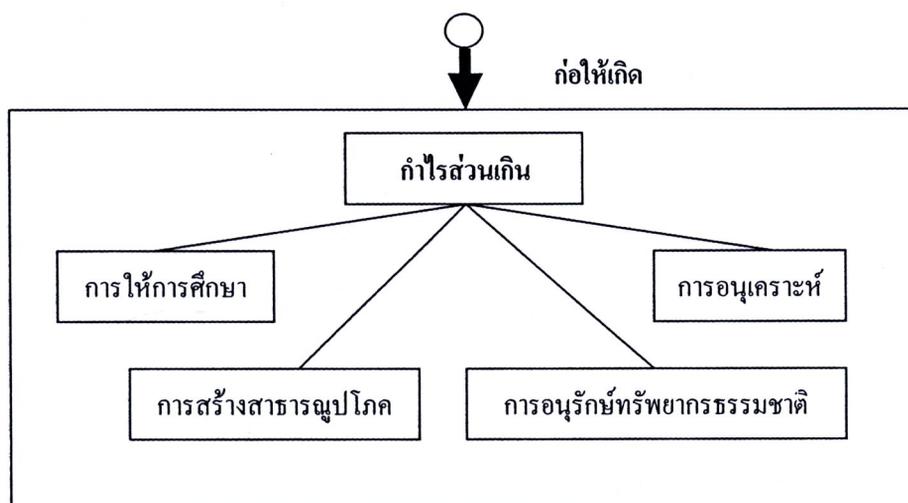
วิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ซึ่งแนวคิดนี้เสนอว่า ประวัติศาสตร์มีการวิวัฒนาการอย่างเป็นขั้นตอน จากสังคมที่ไม่มีชนชั้น สู่สังคมที่มีชนชั้น และในที่สุดก็จะวิวัฒนาการกลับสู่สังคมที่ไม่มีชนชั้นอีกครั้ง

แนวทางที่สาม คือ ยุทธศาสตร์วัฒนธรรมชุมชน หลักแนวคิดที่เป็นพื้นฐานของ ยุทธศาสตร์วัฒนธรรมชุมชนนี้ ส่วนหนึ่งมาจากปรัชญาพุทธศาสนาที่ปฏิเสธพัฒนาการที่เน้นการพัฒนาในด้านวัตถุ (การขยายตัวของ GNP: Gross National Product) ถือเอาความสุขสูงสุดของมนุษย์เป็นเป้าหมาย หรือที่เรียกว่า Human-Centered Development อีกส่วนหนึ่งมาจากแนวคิด ทางเศรษฐศาสตร์การเมือง โดยเฉพาะวิธีการแก้ไขปัญหา แต่ต่างจากหลักเศรษฐศาสตร์การเมือง ตรงที่ให้ความสำคัญต่อชนบทและด้านวัฒนธรรมค่อนข้างมาก

2.3 แนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

มงคล คำธานินทร์ (2541) ได้ทำการศึกษาแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ประกอบด้วย 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชน กระบวนการเศรษฐกิจชุมชน และกำไรส่วนเกินจากเศรษฐกิจชุมชน แสดงดังรูปที่ 2.2





ภาพที่ 2.2 การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

หมายเหตุ จาก เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง: แนวความคิดและยุทธศาสตร์ โดย มงคล ด้านธานีทร์, (2541), กรุงเทพฯ: กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.

2.3.1 ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชน

ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะเป็นแรงผลักดันให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ จึงควรให้ความสนใจกับปัจจัยนี้เป็นลำดับแรก เพื่อทำให้เกิดกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 4 ปัจจัย ดังนี้

2.3.1.1 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วยการพัฒนากลุ่มคน 3 กลุ่มด้วยกัน ได้แก่ การพัฒนาผู้นำเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ ให้มีความรู้และความสามารถในการวิเคราะห์ความจำเป็นที่ต้องทำการผลิต การแปรรูป การค้า และการติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอก นอกจากนี้ควรมีความสามารถในการระดมคน เงินทุน การบริหารและการจัดการกระบวนการผลิต การแปรรูป และการใช้ทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาชาวบ้านให้มีความสนใจในกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน โดยพัฒนาชาวบ้านให้มีความรู้และความสามารถด้านเทคนิคการผลิต และการแปรรูป และการพัฒนาเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง ให้มีความรู้อย่างลึกซึ้งในอุดมการณ์และเทคนิคการกระตุ้นเชื่อมประสานเพื่อเศรษฐกิจชุมชน

2.3.1.2 การพัฒนากลุ่ม/องค์กรชุมชน ควรมีความเข้าใจในการสร้างกลุ่มและการดำเนินกิจกรรมในรูปแบบกลุ่มที่มีผู้นำชาวบ้าน และผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมกันทำงาน ซึ่งเป็นหัวใจของเศรษฐกิจชุมชน โดยการทำงานด้วยวิธีการนี้สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยที่คนชนบทมีความเกื้อหนุนจุนเจือซึ่งกันและกัน และสอดคล้องกับข้อจำกัดทางเศรษฐกิจของคนในชนบท เนื่องจากต่างฝ่ายต่างมีทุนทรัพย์และเครื่องมือทำกินที่ไม่มากนัก

2.3.1.3 การพัฒนาพื้นฐานเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ ได้มาซึ่งเงินทุน ได้แก่ เงินทุนที่ได้จากการระดมทุนในหมู่บ้าน จากชาวบ้านผู้สนใจในการผลิตและการแปรรูปจะถูกนำไปใช้อย่างสมเหตุสมผล มีความต่อเนื่องและไม่ค่อยเสียหายจากการคดโกงด้วยวิธีต่างๆ ซึ่งต่างจากเงินทุนที่รัฐสนับสนุนผ่านหน่วยงานราชการและเงินของภาคเอกชนที่ถูกนำไปใช้อย่างไม่ระมัดระวัง เพราะชาวบ้านมักถือว่าไม่ใช่เงินของตน การได้มาซึ่งเงินทุนอาจได้จากกิจกรรมออมทรัพย์ การระดมหุ้น การระดมทุน การตั้งธนาคารหมู่บ้าน หรือจากการรับทุนช่วยเหลือจากภายนอกสมทบกับทุนภายในชุมชน

2.3.1.4 การพัฒนาพื้นฐานทางกายภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งน้ำเพื่อการบริโภคและการผลิต เนื่องจากในช่วงฤดูแล้ง หรือฤดูฝนที่ฝนตกขาดช่วง ชาวบ้านส่วนใหญ่จะใช้เวลากับการหาน้ำเพื่ออุปโภคบริโภคด้วยความลำบาก ดังนั้นคนในชุมชนที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวที่มีร่างกายแข็งแรงจะอพยพหางานทำนอกพื้นที่ จึงส่งผลให้ชาวบ้านทำกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างไม่ต่อเนื่อง

2.3.2 กระบวนการเศรษฐกิจชุมชน

เมื่อมีความพร้อมในปัจจุบันผลักดันเศรษฐกิจชุมชนทั้ง 4 ปัจจัยแล้ว จึงทำให้กระบวนการเศรษฐกิจชุมชนพร้อมที่จะดำเนินการได้ ประกอบด้วย กิจกรรมการผลิต การบริโภค การแปรรูป และการขาย ให้สามารถดำเนินไปอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งกิจกรรมในกระบวนการนี้อาจจำแนกได้ดังต่อไปนี้

2.3.2.1 การเกษตร ต่อเนื่องการเกษตร และนอกการเกษตร ประกอบไปด้วย ผลิตภัณฑ์จากผ้า เช่น การทำผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติ ผ้าไหม มัดหมี่ ผ้าขาวม้า และกระเป๋าผ้าชนิดต่างๆ เป็นต้น ผลิตภัณฑ์ตัดเย็บเสื้อผ้า เช่น การตัดเย็บเสื้อผ้าและผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ภายในบ้านและสำนักงาน เป็นต้น ผลิตภัณฑ์จักสาน ไม้ไผ่และหวาย เช่น ตะกร้า เข่ง กระจาด เสื่อหวาย เป็นต้น ผลิตภัณฑ์ดอกไม้ประดิษฐ์ เช่น การดอกไม้ ผลไม้ และไม้ประดับจากกระดาษชนิดต่างๆ เป็นต้น ผลิตภัณฑ์อาหารและการแปรรูป เช่น ผลิตภัณฑ์จากผลไม้พร้อมดื่ม ไวน์จากผลไม้ชนิดต่างๆ เป็นต้น ผลิตภัณฑ์วัสดุ เช่น เครื่องปั้นดินเผา ผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน ผลิตภัณฑ์เครื่องหนัง เป็นต้น

2.3.2.2 กิจกรรมลานค้าชุมชน ได้แก่ การจัดหาพื้นที่ที่ชาวบ้านนำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดเพื่อซื้อ และขายสินค้า ซึ่งลานค้านี้อาจตั้งในตลาดชนบท ตลาดเมือง โดยปลอดการเสียค่าธรรมเนียมต่างๆ

2.3.2.3 กิจกรรมร้านค้าชุมชน ได้แก่ การส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มกันตั้งร้านค้าเพื่อขายผลิตภัณฑ์ของตน ซึ่งมักมีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการออมทรัพย์ การระดมหุ้น ระดมทุน การผลิต และการแปรรูป ซึ่งถือว่าเป็นวงจรที่กลุ่มเกษตรกรผู้มีประสบการณ์จัดตั้งขึ้น

2.3.2.4 การท่องเที่ยว โดยเป็นที่รู้กันว่าประเทศไทยอุดมไปด้วยแหล่งโบราณสถาน น้ำตก แม่น้ำ ลำคลอง และทิวทัศน์ธรรมชาติ ซึ่งการฟื้นฟูความสำคัญของสิ่งเหล่านี้ จะทำให้ผู้คนทั้งภายในประเทศและต่างประเทศเข้ามาเที่ยว เป็นโอกาสให้คนในชุมชนสามารถเก็บเงินค่าขนส่งและการขายผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นของฝากหรือของที่ระลึกได้

2.3.2.5 ศูนย์บริการจุดเดียวเบ็ดเสร็จ หรือเรียกว่า ศูนย์ One-Stop-Service เป็นการจัดตั้งเพื่อเจริญรอยตามพระราชดำริที่ว่า ควรมีสถานที่ที่เกษตรกรสามารถแสวงหาข้อมูล คำแนะนำในการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์บก สัตว์น้ำ การใช้น้ำ บำรุงดิน การป้องกันและปราบศัตรูพืช การลงทุน การตลาด การแปรรูป ผลผลิต เป็นต้น ได้อย่างครบครัน

การแบ่งกลุ่มผลิตภัณฑ์ตามเกณฑ์ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2552) ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product) เป็นนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการสนับสนุนกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างงาน สร้างรายได้ด้วยการนำทรัพยากร และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ มีจุดเด่น และมีมูลค่าเพิ่มเป็นที่ต้องการของตลาด สามารถแบ่งผลิตภัณฑ์ออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

1. ประเภทอาหาร หมายถึง ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรและอาหารแปรรูป ซึ่งได้รับมาตรฐาน ออ., GAP, HACCP, Qmark, มพช., มอก., มาตรฐานเกษตรอินทรีย์, ฮาลาล และมีบรรจุภัณฑ์เพื่อการจำหน่าย ประกอบด้วย ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่บริโภค เช่น พืชผัก และผลไม้ เป็นต้น ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่เป็นวัตถุดิบและผ่านกระบวนการแปรรูปเบื้องต้น เช่น ข้าวสาร เนื้อสัตว์สด เป็นต้น และอาหารแปรรูปกึ่งสำเร็จรูปและสำเร็จรูป

2. ประเภทเครื่องดื่มน้ำ หมายถึง ผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ได้แก่ สุราแช่ สุรากลั่น เช่น สาโท ไวน์ อุ เหล้าขาว เป็นต้น และเครื่องดื่มที่ไม่มีแอลกอฮอล์ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มประเภทพร้อมดื่ม ผลิตภัณฑ์ประเภทชงละลาย และผลิตภัณฑ์ประเภทชง เช่น น้ำผลไม้ น้ำสมุนไพร ชาใบหม่อน เป็นต้น

3. ประเภทผ้า และเครื่องแต่งกาย หมายถึง ผ้าทอและผ้าตัดจากเส้นใยธรรมชาติหรือเส้นใยสังเคราะห์ ผลิตภัณฑ์ประเภทเสื้อผ้า เครื่องประดับตกแต่งร่างกายจากวัสดุทุกประเภท

ผ้า หมายถึง ผลิตภัณฑ์ผ้าผืนที่ทำจากเส้นใย เส้นด้าย นำมาถักเป็นผืนมีลวดลายเกิดจากโครงสร้างการทอหรือตกแต่งสำเร็จบนผืนผ้า ทำด้วยมือ หรือเครื่องจักร รวมถึงผลิตภัณฑ์ที่ทำจากผ้าและเครื่องนุ่งห่มซึ่งเป็นเส้นใยธรรมชาติและเส้นใยสังเคราะห์ สิ่งทอ และผลิตภัณฑ์ที่ทำจากผ้าเป็นหลักและมีวัสดุอื่นๆ เป็นองค์ประกอบผสม เครื่องแต่งกาย หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่ใช้ประดับตกแต่งร่างกาย เพื่อประโยชน์ใช้สอยและความสวยงาม

4. ประเภทของใช้ ของตกแต่ง และของที่ระลึก หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่มีไว้ใช้หรือตกแต่งประดับในบ้านหรือสถานที่ต่างๆ เครื่องใช้สอย หรือเครื่องเรือน ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการใช้สอยตกแต่ง หรือให้เป็นของขวัญ รวมทั้งสิ่งประดิษฐ์ที่สะท้อนวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งนี้ไม่รวมถึงผลิตภัณฑ์ที่ใช้หรือประดับตกแต่งร่างกาย และสินค้านั้นต้องไม่ผลิตโดยเครื่องจักรอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ในลักษณะของโรงงานที่ใช้เครื่องจักรเป็นหลัก โดยไม่ใช้ฝีมือการผลิตของคน ผลิตภัณฑ์ประเภทของใช้ ของตกแต่ง และของที่ระลึก แบ่งออกเป็น 7 ประเภท ได้แก่ ไม้ จักสานและถักสาน ดอกไม้ประดิษฐ์ โลหะ เซรามิกและเครื่องปั้นดินเผา เลหะ สิ่งทอ และอื่นๆที่นอกเหนือจากที่กล่าวมา เช่น แก้ว พลาสติก เทียน เป็นต้น

5. ประเภทสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร หมายถึง ผลผลิตจากสมุนไพร หรือมีสมุนไพรเป็นส่วนประกอบอ้างใช้ประโยชน์และอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ได้แก่ ยาจากสมุนไพร เครื่องสำอางสมุนไพร วัตถุดิบทรายที่ใช้ในบ้านเรือน เช่น น้ำยาล้างจานสมุนไพร สมุนไพรไล่หรือกำจัดแมลง และรวมถึงผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่ใช้ทางการเกษตร

2.3.3 กำไรส่วนเกินจากเศรษฐกิจชุมชน

จากการศึกษาของมงคล ดำรงานินทร์ พบว่ากลุ่มชาวบ้านที่ทำเศรษฐกิจชุมชนและได้ผลดี จะมีกำไรส่วนเกินที่ได้หักค่าใช้จ่ายออกแล้ว คณะกรรมการดำเนินงานจะแบ่งส่วนกำไรเพื่อสนับสนุนกิจกรรมในชุมชนโดยไม่เรียกเงินคืนในภายหลัง กิจกรรมที่มักได้รับการอุดหนุนได้แก่

2.3.3.1 การให้การศึกษาแก่เยาวชนในระบบโรงเรียน ในรูปของหนังสือเรียน อาหารกลางวัน อุปกรณ์การศึกษา อีกทั้งได้ให้การสนับสนุนในรูปการศึกษา ทุน การพัฒนาแก่เยาวชน และชาวบ้าน

2.3.3.2 การให้ความอนุเคราะห์ในชุมชนแก่เยาวชนหญิง ชาย ที่เมื่อออกจากการศึกษาภาคบังคับแล้วต้องการมีเงินทุนเพื่อประกอบอาชีพ ส่วนคนชราเป็นการอนุเคราะห์ในรูปแบบการให้เงินช่วยเหลือการรักษาพยาบาล และคนพิการเป็นการอนุเคราะห์ในรูปแบบการสนับสนุนกิจกรรมที่เหมาะสมกับเขาเหล่านั้น

2.3.3.3 การสร้างสาธารณูปโภค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการสร้างประปาหมู่บ้าน การสร้างถนนคอนกรีตขนาดเล็ก และการขุดสระ โดยไม่ได้ใช้งบประมาณแผ่นดิน แต่ได้จากการแบ่งกำไรจากกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน และกิจกรรมเศรษฐกิจมาสนับสนุน

2.3.3.4 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มพัฒนาอาชีพในปัจจุบัน ได้เห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนกับทรัพยากรดิน น้ำ และป่า ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ได้สนับสนุน

ทุนบางส่วนร่วมกับโรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานจากภายนอก เพื่อส่งเสริมเยาวชนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อให้เยาวชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ

2.4 การวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวด้วยสถิติการวิเคราะห์เส้นทาง

การวิเคราะห์เส้นทาง เป็นเทคนิคการวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวที่มีชื่อภาษาอังกฤษว่า Path Analysis คำว่า Path หมายถึง เส้นทาง ซึ่งในที่นี้ คือ เส้นทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆที่ใช้ในการวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) ของผู้วิจัย ส่วนคำว่า Analysis แปลว่าการวิเคราะห์

การวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) เป็นสถิติที่ใช้หลักการวิเคราะห์ถดถอยพหุเป็นพื้นฐานในการหาค่าสัมประสิทธิ์ทางตรง แต่มีข้อแตกต่างจากการวิเคราะห์ถดถอยพหุที่สำคัญ คือ สถิติการวิเคราะห์การถดถอยพหุมีข้อตกลงเบื้องต้นที่สำคัญว่า ตัวแปรอิสระทุกตัวต้องเป็นอิสระจากกันและกัน ซึ่งข้อตกลงเบื้องต้นนี้อาจไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง การวิเคราะห์เส้นทางเปิดโอกาสให้ตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กันได้ตามที่นักวิจัยคิดว่าจะเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง หรือตามแนวความคิดทฤษฎีที่ต้องการนำมาใช้ในการวิเคราะห์ตอบปัญหาของการวิจัย (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2540 และ 2548)

นอกจากนี้การวิเคราะห์เส้นทางสามารถระบุขนาด และทิศทางความสัมพันธ์ทั้งทางตรง (Direct Relationship or Direct Effect) และสามารถหาความสัมพันธ์ทางอ้อมระหว่างตัวแปรอิสระด้วยกันกับตัวแปรตาม (Indirect Relationship or Indirect Effect) แต่เทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยต่างๆ สามารถทดสอบเฉพาะความสัมพันธ์โดยตรงของตัวแปรที่นักวิจัยสนใจหาความสัมพันธ์เท่านั้น (Pedhazur, 1982; Munro, 2001 อ้างถึงใน เพชรน้อย สิงห์ช่างชัย, 2546, หน้า 236)

2.4.1 การออกแบบวิจัยและการประยุกต์ใช้สถิติการวิเคราะห์เส้นทางสำหรับการวิจัย

2.4.1.1 การออกแบบวิจัยสำหรับการใช้สถิติการวิเคราะห์เส้นทางในการวิจัย

การออกแบบวิจัยสำหรับสถิติการวิเคราะห์เส้นทางสำหรับการวิจัยสามารถใช้ได้ทั้งการวิจัยแบบเชิงทดลอง และเชิงสำรวจ แต่ส่วนใหญ่นิยมใช้กับการวิจัยเชิงสำรวจ สำหรับการวิจัยแบบเชิงทดลอง (Experimental design) นักวิจัยสามารถจัดดำเนินการสุ่ม (Randomization) และสามารถจัดกระทำ (Manipulation) กับตัวแปรที่สนใจ โดยการจัดดำเนินการสุ่มตัวอย่างที่มีความเท่าเทียมกันเข้าสู่การทดลอง และเป็นการควบคุมตัวแปรแทรกซ้อนต่างๆ การจัดกระทำกับตัวแปรอิสระที่สนใจ ทำให้สามารถสังเกตผลของการจัดกระทำที่เกิดขึ้นกับความผันแปรของตัวแปรตาม เนื่องจากความสามารถในการจัดดำเนินการกับตัวแปร และกลุ่มการทดลองทำให้ไม่น่ามีปัญหากับความตรง

ภายใน และความตรงภายนอกของการวิจัย นักวิจัยมีความมั่นใจในการสรุปผลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปรอิสระที่มีต่อตัวแปรตาม

สำหรับการวิจัยโดยใช้การออกแบบที่ไม่ใช่การทดลอง (Non-experimental Design) ส่วนใหญ่แล้วนักวิจัยอาจสามารถทำการสุ่มตัวอย่างได้ แต่ไม่สามารถจัดกระทำกับตัวแปรที่สนใจศึกษาได้ หรืออาจไม่สามารถทำได้ทั้งการจัดดำเนินการสุ่มและการจัดกระทำกับตัวแปร นักวิจัยจึงอาจใช้วิธีการควบคุมทางสถิติ (Statistical Controls) มาทดแทนการสุ่มได้ แต่เนื่องจากนักวิจัยไม่สามารถจัดกระทำกับตัวแปรอิสระจึงไม่สามารถสังเกตความสัมพันธ์ตามช่วงเวลาของตัวแปรอิสระ และผลอันเนื่องมาจากตัวแปรอิสระที่มีต่อตัวแปรตามได้ จึงยากแก่การสรุปว่าความผันแปรอันเกิดขึ้นกับตัวแปรตามเป็นผล เนื่องจากตัวแปรอิสระหรือตัวแปรต้นหรือไม่ ดังนั้น การแปลความหมายผลการวิเคราะห์จึงต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง

2.4.2 การประยุกต์ใช้สถิติการวิเคราะห์เส้นทาง

การประยุกต์ใช้สถิติการวิเคราะห์เส้นทางสำหรับการวิจัย ต้องแสวงหาความรู้ด้วยการทดสอบทฤษฎี (Theory Testing) ที่เป็นพื้นฐานในการสร้างแบบจำลอง และการอธิบายความสัมพันธ์เชิงสาเหตุตามแบบจำลองว่า ตัวแปรสาเหตุแต่ละตัวมีอิทธิพลขนาดเท่าไร ทิศทางแบบใดต่อตัวแปรตาม ทั้งนี้เพื่ออธิบาย พยากรณ์ และควบคุมปรากฏการณ์ที่เป็นจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการตรวจสอบด้วยการวิเคราะห์เส้นทางจึงต้องนำทฤษฎีมาหาความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผลจากการศึกษารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลซึ่งมีวัตถุประสงค์ 4 ด้าน (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2538) คือ

1. เพื่อศึกษารูปแบบของความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลที่ทำการศึกษาที่มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์
2. เพื่อศึกษาค่าสัมประสิทธิ์ผลกระทบ (Effect Coefficient) หรือผลกระทบรวม (Total Effect) ของตัวแปรสาเหตุแต่ละตัวต่อตัวแปรผลว่ามีค่ามากน้อยเพียงใด
3. เพื่อศึกษาหาค่าผลกระทบทางตรง (Direct Effect) ของตัวแปรสาเหตุแต่ละตัวต่อตัวแปรผลมีค่ามากน้อยเพียงใด
4. เพื่อใช้ในการศึกษาหาค่าผลกระทบทางอ้อม (Indirect Effect) ของตัวแปรสาเหตุแต่ละตัวต่อตัวแปรผลมีค่ามากน้อยเพียงใด

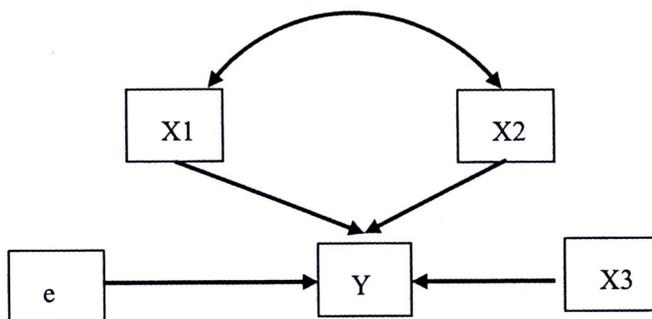
2.4.3 หลักการและวิธีการวิเคราะห์แบบจำลองเส้นทางสำหรับการวิจัย

แบบจำลองเส้นทาง (Path Diagram or Path Model) เป็นรูปแบบแสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรทั้งหมด สัญลักษณ์ที่ใช้ในไดอะแกรมอาจประกอบด้วย

-  แทนตัวแปรที่สังเกตได้ (Observed Variable)
-  แทนตัวแปรที่ไม่สามารถสังเกตได้ หรือตัวแปรแฝง (Latent Variable)
-  แสดงตัวแปรที่ปลายลูกศร ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยตรงกับตัวแปรที่อยู่หัวลูกศร
-  แสดงว่าตัวแปรที่ปลายลูกศรเมื่อพิจารณาตามทฤษฎีน่าจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยตรงกับตัวแปรที่อยู่หัวลูกศร แต่จากการตรวจสอบด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่า ไม่เป็นไปตามนั้นหรือไม่มีนัยสำคัญ
-  แสดงว่าตัวแปรที่ปลายลูกศรทั้งสองมีความสัมพันธ์กันแต่ยังไม่สามารถระบุทิศทางความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของกันและกันได้จึงมีทิศทางไปได้ทั้ง 2 ทง

หลักการเขียนแบบจำลองการวิเคราะห์เส้นทางมีกฎการแยกองค์ประกอบค่าสหสัมพันธ์ด้วยวิธีไล่ไปตามเส้นอิทธิพล (Tracing Rules) ของแบบจำลองเส้นทางไว้ 3 ข้อ (นำชัย สุภฤกษ์ชัยสกุล, 2545 อ้างถึงใน เพชรน้อย สิงห์ช่างชัย, 2546, หน้า 251)

1. สมมติว่าต้องการแยกองค์ประกอบค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร x และ y โดยเริ่มตั้งแต่ตัวแปรหนึ่ง (จะเริ่มจาก x หรือ y ก็ได้) แล้วไล่ไปตามลูกศรในแบบจำลองไปสู่อีกตัวแปรหนึ่ง การไล่ไปตามเส้นนั้นไปในทิศทางใดก็ได้ ไม่จำเป็นต้องไล่ไปตามทิศทางของหัวลูกศร โดยมีหลักกฎข้อแรกว่า เมื่อเริ่มไล่จากตัวแปรหนึ่ง เช่น x_1 แล้วจะเดินย้อนหลังไปตามเส้นลูกศรก็ครั้งก็ได้ แต่เมื่อเริ่มเดินหน้าเข้าสู่ตัวแปร y แล้วห้ามเดินย้อนหลังกลับไปอีกเด็ดขาด
2. ในหนึ่งเส้นห้ามเดินผ่านตัวแปรเดียวกันมากกว่าหนึ่งครั้ง
3. ในหนึ่งเส้นทางเดินผ่านลูกศร 2 หัว (เส้นแสดงสหสัมพันธ์ได้เพียงหนึ่งครั้ง)
 - ดั่งตัวอย่างแผนภาพ



ภาพที่ 2.3 การเขียน Path Model

หมายเหตุ จาก หลักการและการใช้สถิติการวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวสำหรับการวิจัย (หน้า 251)

โดย เพชรน้อย สิงห์ช่างชัย, (2546), กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ทำการศึกษาและ ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากวิทยานิพนธ์อิเล็กทรอนิกส์ คือ ThaiLIS (Thailand Library Integrated System) ของสำนักงานบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อพัฒนาการศึกษา สำนักงาน คณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เอกสารวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร เลขที่ 103 สิงหาคม 2551 และจากฐานข้อมูลออนไลน์ ได้แก่ ABI/INFORM Complete และ HW Wilson จาก เว็บไซต์ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ดังนี้

Blatchford E. (1994) ศึกษาการทำงานร่วมกันเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของชุมชน ชนบทแลสกา ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์หลักในการทำงานร่วมกันคือการตั้งเป้าหมายของชุมชน ร่วมกันเพื่อดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในชนบทแลสกา โดยมีแนวทางร่วมกันคือ 1) กำหนดความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติเพื่อให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างบุคคลกับสังคมชุมชน ซึ่ง มุ่งเน้นไปที่ชุมชนท้องถิ่น โดยให้คนในชุมชนตระหนักว่าอะไรคือสิ่งที่ดีที่สุดที่สามารถปฏิบัติได้ จริง 2) รัฐบาลควรมีบทบาทในการทำหน้าที่กระตุ้นเพื่อสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน 3) การพัฒนาเศรษฐกิจ หมายถึงงานของคนในท้องถิ่น ซึ่ง โอกาสในการสร้างงานจะไม่เกิดขึ้น ถ้า ทักษะของงานนั้นไม่ตรงกับทักษะของคนในท้องถิ่น และ 4) แนวทางที่ดีที่สุดคือ การสร้างงาน แต่ อย่่างไรก็ตามวิธีการปฏิบัติควรดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนเช่น การดำรงชีพด้วยการล่า สัตว์ และตกปลาของคนในชุมชน แต่การสร้างงานเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ การจะทำให้ชุมชนมี ความยั่งยืนควรสนับสนุนในปัจจัยด้านอื่นๆ ได้แก่ น้ำสะอาดเพื่อการบริโภค การสุขภาพ การให้ การศึกษา การสร้างคุณภาพให้แก่เด็กในชุมชน การมีโปรแกรมการฝึกอบรม และมีการบริการเพื่อ

สุขภาพให้แก่คนในชุมชน

Raymond L. C. (1996) ศึกษากลยุทธ์ความเป็นผู้ประกอบการในชุมชนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ผลการศึกษาพบว่า กลยุทธ์ความเป็นผู้ประกอบการของคนในชุมชนเป็นลักษณะเฉพาะที่มีผลต่อด้านเศรษฐกิจ โดยเน้นในเรื่องของผลการดำเนินงานและความสามารถในการแสวงหาประโยชน์จากการลงทุนของรัฐบาล มุ่งความสนใจในเรื่องของประโยชน์ที่นอกเหนือจากความเชื่อมโยงในรูปแบบพื้นฐานของผลลัพธ์ ที่เน้นในเรื่องการขยายผลการดำเนินงานเพื่อสนับสนุนธุรกิจอย่างเหมาะสม เช่น การวางแผนธุรกิจและการขอความช่วยเหลือด้านเทคนิค กองทุนกู้ยืมเพื่อการทำธุรกิจ การรักษาธุรกิจและการขยายโครงการ การตั้งเป้าหมายเพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้ธุรกิจ สร้างโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะ การวัดผลการฝึกอบรมแรงงาน และการสนับสนุนทางการศึกษา ในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับโลกนั้น ยังมีความไม่ชัดเจน ซึ่งกลยุทธ์ความเป็นผู้ประกอบการของคนในชุมชนจะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจเกิดความชัดเจนขึ้น โดยการมุ่งเน้นภาวะความเป็นผู้นำที่นำมาเป็นเครื่องชี้วัดของการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน

Markusen A. (2004) ศึกษาเป้าหมายด้านอาชีพในการพัฒนาภูมิภาคและเศรษฐกิจชุมชน ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อนซึ่งเกี่ยวข้องกับกิจกรรมด้านแรงงานของชุมชน นำมาซึ่งการเปิดโอกาสทางการค้า และการได้รับผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ โดยกิจกรรมด้านแรงงานดังกล่าวเกี่ยวข้องกับทุนมนุษย์ซึ่งจะมีความสำคัญเพิ่มมากยิ่งขึ้น และมีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ แต่การพัฒนาเศรษฐกิจส่วนใหญ่ยังให้ความสำคัญกับทุนมนุษย์ในระดับน้อย

ประชาชนในชุมชนหรือผู้ประกอบการภายในชุมชนมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยกลุ่มคนดังกล่าวสามารถเรียนรู้กับการที่จะเป็นสมาชิกในกลุ่มอาชีพ ซึ่งการที่จะทำให้เกิดความสำเร็จได้นั้นควรมีการวางแผนและมีนโยบายอย่างสมเหตุสมผล และมีการกำหนดเป้าหมายของการประกอบอาชีพได้แก่ การทำให้แรงงานมีทักษะสูงขึ้น ให้ความสำคัญกับการเติบโตของธุรกิจ การรวมกลุ่ม การมีส่วนร่วม มีการสนับสนุนการประกอบการ และการพิจารณาศักยภาพของพื้นที่ ปัจจัยหลักคั้นในการพัฒนามี 3 ประการ โดยประการแรกคือ ต้องมีการวางแผน เนื่องจากผู้ประกอบการยังมีความสับสนในเรื่องการก้าวสู่มาตรฐาน และการตัดสินใจที่มีผลกระทบต่อท้องถิ่น ประการที่สองคือ ยังไม่มีความเข้าใจในลักษณะของศักยภาพความอุดมสมบูรณ์ของท้องถิ่นและภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งความไม่เข้าใจในห่วงโซ่อุปทานของสินค้า และประการสุดท้ายคือ ความสำคัญของความรู้ในการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นความรู้ที่จำเป็นสำหรับการเลือกอาชีพให้เหมาะสม

Jackson E. T. (2004) ศึกษานวัตกรรมชุมชนผ่านความเป็นผู้ประกอบการ กรณีศึกษาการทำข้อตกลงในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของชาวแคนาดา ผลการศึกษาพบว่า ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของชาวแคนาดานั้น ผู้ประกอบการได้เข้ามามีบทบาท ในด้านการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ซึ่งพลังความร่วมมือของสังคมผู้ประกอบการ และการทำงานร่วมกันเพื่อสร้างนวัตกรรมที่เป็นนวัตกรรมของชุมชนที่มุ่งให้ความสำคัญกับการได้มาซึ่งความสำเร็จในผลการปฏิบัติงานขององค์กรในชุมชน นำมาซึ่งความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของคนในชุมชนที่ดีขึ้น และส่งผลกระทบต่อสังคมและเศรษฐกิจในชุมชน การทำข้อตกลงของผู้ประกอบการกับชุมชนเป็นการสนับสนุนการเกิดนวัตกรรมจากชุมชนที่สามารถบรรลุถึงผลสำเร็จได้โดยการใช้กลยุทธ์การจัดการความรู้ โดยที่องค์กรในชุมชนต้องมีความสนใจในด้านความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการผลิตด้วยตนเอง ประสบการณ์จากการใช้โปรแกรมความช่วยเหลือทางเทคนิคเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนนั้น ได้ข้อเสนอแนะแก่ผู้ประกอบการวิชาชีพไม่เพียงแต่มุ่งสนใจเฉพาะในด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาชุมชนเพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงการไม่แสวงหาผลกำไรอีกด้วย นอกจากนี้ควรมีการเรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันและกันระหว่างชุมชนกับผู้ประกอบการในการเผยแพร่ความรู้ และการทำข้อตกลงร่วมกัน

Crowe J. A. (2006) ศึกษากลยุทธ์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในวอชิงตันโดยการศึกษาธรรมชาติและทุนทางสังคม ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาทุนทางสังคมจะทำให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองได้ดีกว่าการพยายามเสริมสร้างความแข็งแกร่งในทางอุตสาหกรรม โดยเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อชุมชนที่สามารถช่วยให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้ ชุมชนที่มีที่ตั้งที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายสามารถควบคุมสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และมีพื้นที่ใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางจะนำมาซึ่งความได้เปรียบในการเสริมความแข็งแกร่งในชุมชนนั้นๆ

การศึกษาในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างตลาด และการเข้าถึงแหล่งวัตถุดิบและผู้จัดหา (Suppliers) นั้น เป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจเลือกที่ตั้งของธุรกิจ อย่างไรก็ตามสภาพแวดล้อมของชุมชนมีความสำคัญต่อการเสริมสร้างความแข็งแกร่งของอุตสาหกรรม แต่ก็ยังไม่สามารถพยากรณ์อนาคตได้ ในการศึกษาได้แสดงให้เห็นถึงการมีเครือข่ายที่หลากหลาย และการระดมความคิดเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่อุตสาหกรรม โดยการใช้กลยุทธ์การร่วมมือกันระหว่าง 2 ชุมชนเพื่อมุ่งสู่การประสบความสำเร็จ และการพัฒนาคุณภาพของการบริการสาธารณะได้แก่ การศึกษา การบริการด้านสุขภาพ และการพัฒนาเครื่องมือที่ช่วยอำนวยความสะดวกเป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจเลือกทำเลที่ตั้งในการดำเนินธุรกิจ ดังนั้น การพัฒนาการบริการทางสังคม และ โครงสร้างพื้นฐานจึงมีบทบาทสำคัญในการเสริมความเข้มแข็งให้อุตสาหกรรม ในทางกลับกันชุมชนเองก็เสียผลประโยชน์จากความเข้มแข็งของอุตสาหกรรมไป

ด้วย เนื่องจากเป็นเรื่องยากที่ชุมชนจะเข้าไปจัดการในด้านต่างๆ ได้แก่ การสูญเสียการควบคุม สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และพื้นที่ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ให้แก่ชุมชนเนื่องจากการสร้าง โครงสร้างพื้นฐานของชุมชนซึ่งปัจจุบันมีพื้นที่ลดลง ทำให้การพัฒนาชุมชนด้วยตนเองมีความ ยากลำบาก และใช้ระยะเวลาที่ยาวนานขึ้น ซึ่งในระยะยาวการที่จะประสบความสำเร็จในการพัฒนา ได้ นั้น คนในชุมชนควรรู้จักประหยัด และช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

อดิศักดิ์ น้อยสุวรรณ (2543) ศึกษาการจัดทำยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองจังหวัด เลย (พ.ศ. 2542 – 2544) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน โดยกำหนดยุทธศาสตร์เศรษฐกิจ ชุมชนพึ่งตนเองเพื่อมุ่งสู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานล่าง โดยการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนและ ครอบครัว ด้วยกลยุทธ์การยึดชุมชนและครอบครัวให้สามารถพึ่งตนเองได้เป็นเป้าหมายหลัก การ ปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมและบังเกิดผลตามความมุ่งหมาย มีแนวทางในการ ดำเนินการ 3 ด้าน คือ การผลิต การจำหน่าย และการบริโภค

ด้านการผลิต จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ใช้ปัจจัยการผลิตให้เป็น ไป อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งปัจจัยการผลิตที่สำคัญได้แก่ (1) การใช้ที่ดินและน้ำ นอกจากจะนำ หลักเกณฑ์การจัดแบ่งพื้นที่ตามโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริมาพิจารณาแล้ว ยัง รวมถึงการใช้ที่ดินที่ยังไม่ได้ทำประโยชน์อะไรมาใช้ในการทำการเกษตรกรรมเพื่อไม่ให้เกิดความ สูญเปล่าทางเศรษฐกิจ (2) การใช้แรงงาน ที่มีอยู่ในครัวเรือนตลอดจนแรงงานที่มาช่วยเพิ่มเติมจากผู้ ว่างานหรือถูกเลิกจ้างที่กลับภูมิลำเนา เพื่อลดต้นทุนการผลิต และรายจ่ายในครัวเรือน (3) การ สนับสนุนและส่งเสริมในด้านทุน ควรดำเนินการสองทาง ทางหนึ่งคือการสร้างและสนับสนุนทุน เพื่อการผลิต โดยลดการพึ่งพาทุนจากภายนอก ด้วยการส่งเสริมให้นำทุนที่มีอยู่แล้วจากกลุ่มออม ทรัพย์มาขยายผลให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจในชุมชน อีกทางหนึ่งคือ การลดต้นทุนการผลิต และการบริโภค เช่น ส่งเสริมการใช้ปุ๋ยธรรมชาติ เป็นต้น (4) การบริหารและการจัดการ ด้วยการ ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ในการผลิต การรู้จักนำเทคโนโลยี พื้นฐาน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ การเรียนรู้ในระบบการตลาด การจัดทำบัญชี การค้า รายรับรายจ่ายที่ชาวบ้านสามารถเรียนรู้และทำได้โดยง่าย

ด้านการจำหน่าย เพื่อให้ประชาชนในชนบทรู้จักการทำมาหากิน เพื่อให้มีความพออยู่พอ กินตามแนวพระราชดำรัสฯ เศรษฐกิจแบบพอเพียง ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักในขั้นต้น และส่วนเกิน จากการบริหารไปสู่ระบบการค้าและการจำหน่าย มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ผลิตต้องรู้ข้อมูลภาวะ และปริมาณความต้องการของตลาด แนวทางที่จะส่งเสริมในด้านการจำหน่าย การส่งเสริมการ รวมกลุ่ม การส่งเสริมกิจกรรมร้านค้าชุมชน และศูนย์สาธิตการตลาด เป็นกิจกรรมสำคัญที่ควร ส่งเสริมให้เกษตรกรได้มีการเรียนรู้ควบคู่ไปกับการสนับสนุนด้านทุน ข้อมูลและการจัดการ เพื่อให้

ระบบการผลิตและการจำหน่ายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านการบริโภค เป็นการปลูกฝังแนวคิดไม่ให้อาศัยฟุ่มเฟือย เพื่อการส่งเสริมการผลิตและการบริโภคภายในท้องถิ่น เพื่อลดการพึ่งพาจากภายนอก นอกจากนี้กระทรวงมหาดไทยมีนโยบายหลัก 9 ประการ ได้แก่ กิจกรรมร้านค้าชุมชน กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ กิจกรรมเครือข่ายร้านค้าชุมชนหรือศูนย์สาธิตตลาด กิจกรรมเครือข่ายองค์กรชุมชน กิจกรรมประชาคม ศูนย์บริการการเกษตรแบบเบ็ดเสร็จ กิจกรรมเกษตรผสมผสานและเกษตรทฤษฎีใหม่ กิจกรรมพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก และกิจกรรมพัฒนาส่งเสริมอาชีพ นอกจากนี้ 9 กิจกรรมนี้ แนวทางของจังหวัดเลยยังได้พิจารณาการส่งเสริมเศรษฐกิจโดยรวม และกิจกรรมการส่งเสริมเศรษฐกิจในด้านการส่งเสริมการทำมาค้าขาย การส่งเสริมการทำงานแบบรวมกลุ่ม การส่งเสริมการเรียนรู้ การจัดการด้านการตลาดจะเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยสนับสนุนการดำเนินการ โครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

สุมาลี สันติพลวุฒิ และคณะ (2544) ศึกษาแนวทางในการวางแผนระดับชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน กรณีศึกษาตำบลเขาสามยอดและตำบลชอนน้อย จังหวัดลพบุรี โดยมีกรอบแนวคิดว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องมีพื้นฐานมาจากการพัฒนาในระดับชุมชน และความยั่งยืนในระดับชุมชน ขึ้นอยู่กับคุณภาพชีวิตของประชาชนและความเข้มแข็งของชุมชน โดยคุณภาพของชีวิตประกอบด้วย คุณภาพชีวิตด้านความเป็นพื้นฐาน ด้านชีวิตความเป็นอยู่ ด้านโอกาสในการดำรงชีวิต และด้านความสะดวกสบายในชีวิต ส่วนในด้านความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย ปัจจัยด้านทุนธรรมชาติ ปัจจัยด้านทุนมนุษย์ และปัจจัยด้านทุนการเงิน

ผลการศึกษาพบว่าประชาชนกลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยของระดับคุณภาพชีวิตโดยรวมในระดับปานกลาง โดยปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิต คือ ปัจจัยส่วนบุคคลซึ่งมีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนกลุ่มตัวอย่างในทั้ง 2 ชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในด้านความเข้มแข็งพบว่าความเข้มแข็งของชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

จิรศักดิ์ ปาลีพงศ์พันธุ์ (2545) ศึกษาวิเคราะห์ความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ประชาชนทั่วไป คณะกรรมการบริหาร สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และพนักงานส่วนตำบล ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพัฒนานิคม และองค์การบริหารส่วนตำบลชอนน้อย ผลการศึกษาพบว่าระดับความเข้มแข็งของชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบล พัฒนานิคม และองค์การบริหารส่วนตำบลชอนน้อยอยู่ในระดับปานกลาง และผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุเชิงซ้อนพบว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านในการประกอบอาชีพ การเป็นสมาชิกองค์กรชุมชนและความพอใจในองค์กรชุมชนมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกับความเข้มแข็งของชุมชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพัฒนานิคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่การเป็นสมาชิกองค์กรชุมชน ความพอใจในองค์กรชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชนมี

ความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกับความเข้มแข็งของชุมชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลชนน้อย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นปัจจัยทางด้านการเมืองท้องถิ่นที่มีส่วนช่วยในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

สุมาลี พุ่มภิญโญและคณะ (2545) ศึกษาสถานการณ์ด้านการผลิต การตลาดโอกาสทางการตลาด และกลยุทธ์ทางการตลาดของสินค้าศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภายใต้โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์กรณีศึกษาดอกไม้ประดิษฐ์ จังหวัดนครราชสีมา และอ่างทอง ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มผู้ผลิตในจังหวัดนครราชสีมาใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น เทคโนโลยีในการผลิตส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับต่ำ แต่โอกาสในการพัฒนาทางเทคโนโลยีมีความเป็นไปได้สำหรับกลุ่มที่สินค้ามีคุณภาพดี และผู้นำที่มีความสามารถ แต่ในกรณีของจังหวัดอ่างทอง กลุ่มผู้ผลิตต้องนำวัตถุดิบมาจากท้องถิ่น เทคโนโลยีในการผลิตอยู่ในระดับกลางและโอกาสพัฒนาเทคโนโลยีมีความเป็นไปได้มาก สำหรับสถานการณ์ทางการตลาดและกลยุทธ์ทางการตลาดของกลุ่มผู้ผลิตทั้ง 2 จังหวัดดังกล่าว มีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ มีการใช้กลยุทธ์ทางการตลาด ทุกประเภททั้งด้านราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย ผลิตภัณฑ์ และการส่งเสริมการตลาด ทางด้านโอกาสทางการตลาดพบว่า จุดแข็งของกลุ่มผู้ผลิตในจังหวัดนครราชสีมา คือ ความสามารถในการสร้างกำไรได้สูง ในขณะที่จุดอ่อนที่สุด คือ อุปสรรคขาดความทันสมัย และความเสียเปรียบด้านภูมิศาสตร์ แต่ในกรณีของกลุ่มผู้ผลิตในจังหวัดอ่างทอง จุดแข็งที่สุด คือ ความสามารถในการสร้างความต้องการซื้อของลูกค้า จุดอ่อนที่สำคัญที่สุด คือ ขาดความมั่นคงทางการเงิน และต้นทุนการผลิตค่อนข้างสูง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่าควรมีการส่งเสริมการวิจัย พัฒนาเทคโนโลยีสำหรับการผลิตดอกไม้ประดิษฐ์ โดยเน้นการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น เพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายให้มากขึ้น

เกรียงศักดิ์ เอี่ยมเกิบ (2546) ศึกษาสถานภาพการผลิต ผลิตภัณฑ์สมุนไพรและอาหารเสริมเพื่อสุขภาพ เพื่อเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลของกลุ่มผู้ผลิต สถานภาพของเทคโนโลยีพื้นฐาน สถานภาพการผลิต ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการผลิต และบทบัญญัติของกฎหมายที่ถูกต้องของกลุ่มองค์กรชุมชนที่ผลิต ผลการศึกษาพบว่า ผลิตภัณฑ์อาหารเสริมมีการตั้งกลุ่มที่เริ่มต้นโดยหน่วยงานของภาครัฐ ก่อตั้งกลุ่มมาประมาณ 2 ปี มีสมาชิกในกลุ่มเฉลี่ย 30 คน ยอดจำหน่ายสินค้าต่อเดือน 20,000 บาท รายได้ของกลุ่มยังไม่สามารถให้ผลตอบแทนแก่สมาชิกส่วนใหญ่ได้ กระบวนการผลิตด้านวัตถุดิบ เงินทุน เทคโนโลยีการผลิตยังต้องพึ่งพิงจากแหล่งภายนอก แรงงานในการผลิตมีการช่วยกันดีในระดับกลุ่ม ความรู้ในกระบวนการผลิตมีคุณภาพอยู่ในระดับพอใช้ ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการผลิตอาหารอยู่ในระดับพอใช้ การปฏิบัติเพื่อความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ในกระบวนการผลิตอาหารให้มีคุณภาพอยู่ในขั้นดี ส่วนที่ค่อนข้างมีปัญหา คือ พื้นที่การผลิตซึ่งส่วนใหญ่ใช้พื้นที่เดียวกับที่อยู่อาศัย

การปรับปรุงด้านสุขภาพียาลยังทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร

ส่วนผลิตภัณฑ์สมุนไพรมีการตั้งกลุ่มที่เริ่มต้นโดยหน่วยงานของภาครัฐ ก่อตั้งกลุ่มมาประมาณ 2.33 ปี มีสมาชิกในกลุ่มเฉลี่ย 25 คน ยอดจำหน่ายสินค้าต่อเดือน 17,000 บาท กระบวนการผลิตด้านวัตถุดิบ อุปกรณ์ เครื่องมือ หรือเครื่องจักรซื้อจากภายนอกชุมชน แหล่งเงินทุนหมุนเวียนได้รับจากส่วนราชการ แรงงานที่ใช้ในการผลิตส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา การจำหน่ายโดยการขายปลีก โดยให้สมาชิกรนำไปเร่ขายปลีกที่ตลาดนัด หรืองานประเพณีต่างๆ ส่วนรูปแบบการขายส่งคือขายให้พ่อค้าคนกลางในจังหวัด มีปัญหาคือเครื่องจักรที่ใช้ยังไม่ทันสมัยและค่อนข้างเก่า ความรู้ในกระบวนการผลิตสมุนไพรมีคุณภาพอยู่ในระดับพอใช้ ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสมุนไพรอยู่ในระดับพอใช้ การปฏิบัติเพื่อความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ในกระบวนการผลิตสมุนไพรให้มีคุณภาพอยู่ในขั้นดี ส่วนที่ค่อนข้างมีปัญหาคือ พื้นที่การผลิตซึ่งส่วนใหญ่ใช้พื้นที่เดียวกับที่อยู่อาศัย การปรับปรุงด้านสุขภาพียาลยังทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร

สมคิด พรหมจ้อย (2546) ศึกษาเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้ : ความอยู่รอดของชุมชนท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลง การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาประวัติและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (2) ศึกษาปัจจัยที่มีต่อการคงอยู่ของเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้ และ (3) ศึกษาแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้ วิธีการศึกษาใช้การศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์ผู้รู้ ผู้มีประสบการณ์ ผู้นำชุมชนและการสังเกต และการศึกษาหมู่บ้านกรณีตัวอย่าง ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่บริเวณอีสานใต้ ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ กูย เขมร ลาว และไทย-โคราช ในอดีตอีสานใต้มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ การผลิตเป็นแบบยังชีพ โดยมีอาชีพหลักคือ การทำนา วิธีการผลิตชุมชนค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของโลกภายนอก สาเหตุสำคัญที่ทำให้การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านจากการผลิตเพื่อการยังชีพ เป็นการผลิตเพื่อการค้าเกิดจากอำนาจรัฐ การศึกษาและศาสนา การคมนาคมทั้งทางรถไฟและรถยนต์ การใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การเพิ่มของประชากร ปัจจัยที่มีผลต่อการคงอยู่ของเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านมีหลายประการ คือ วัฒนธรรมและความเชื่อผู้นำ ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน การสะสมทุนและแหล่งทุนเพื่อการผลิต แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนควรสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันให้ตนเองโดยยึดฐานทางวัฒนธรรมและการใช้กระบวนการทางประชาสังคมร่วมกันจัดการทรัพยากรชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพ รวมทั้งปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิตและบริโภคไปในทิศทางที่เน้นการพึ่งตนเองเป็นหลัก

พรเทพ รัตนเรืองศรี (2549) ศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ปัญหาความยากจน หมู่บ้านหนองแวง ตำบลโนนสะอาด อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาบริบทหมู่บ้านหนองแวงในด้านกายภาพ สังคม และด้านเศรษฐกิจ (2) ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ปัญหาความยากจนหมู่บ้านหนองแวง และ (3) สร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ปัญหาความยากจนหมู่บ้านหนองแวง การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสำรวจ การสัมภาษณ์ การจัดประชุมระดมความคิดเห็น และการประชุมวิเคราะห์ศักยภาพองค์กรและกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนด้วยเทคนิค SWOT ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยตัวแทนของประชาชนจากจำนวน 123 ครัวเรือนในหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน และหัวหน้ากลุ่มเศรษฐกิจชุมชนในหมู่บ้านหนองแวง

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ (1) หมู่บ้านหนองแวง ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลโนนสะอาด อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ปัจจุบันมีครัวเรือน 123 ครัวเรือนและมีสมาชิกในหมู่บ้าน จำนวน 638 คน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา และรับจ้างทั่วไป ครอบครัวส่วนใหญ่มีรายได้ ระหว่าง 30,000 ถึง 39,999 บาท ต่อปี ครัวเรือนส่วนใหญ่มีภาระหนี้สิน คิดเป็นร้อยละ 93.5 ในหมู่บ้านมีการรวมกลุ่มเศรษฐกิจจำนวน 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มร้านค้าชุมชน กลุ่มเลี้ยงวัว กลุ่มทอผ้าฝ้าย กลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มเลี้ยงกบ (2) การพัฒนากลุ่มเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านหนองแวง มีปัญหาเกี่ยวกับการตลาด การขาดแคลนเงินทุน การขาดทักษะและความรู้ในการผลิต และการบริหารจัดการ (3) การพัฒนากลุ่มเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านหนองแวง มีความต้องการในการปรับปรุงเทคนิคการผลิต แนวทางการผลิต และการมีผู้เชี่ยวชาญ ในการให้คำปรึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์และการบรรจุหีบห่อ การช่วยเหลือสมาชิกเกี่ยวกับด้านการเงินเพื่อดำเนินกิจกรรมกลุ่ม และการพัฒนาทักษะของสมาชิกและความสามารถของกรรมการในการบริหารจัดการกลุ่ม และ (4) ผลการสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ปัญหาความยากจนหมู่บ้านหนองแวง มีวิสัยทัศน์คือ ร่วมสร้างงานอาชีพเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้มีความยั่งยืนรวมทั้งจัดระบบสวัสดิการให้กับทุกคนในชุมชน และมีพันธกิจ ได้แก่ (1) ส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนพัฒนากลุ่มอาชีพ (2) พัฒนากลุ่มเศรษฐกิจชุมชนด้านการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินการให้บรรลุผลตามเป้าหมาย และ (3) พัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนเพื่อแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในการแก้ปัญหาความยากจน คือ ยุทธศาสตร์การลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างศักยภาพกลุ่มเศรษฐกิจชุมชน ยุทธศาสตร์การส่งเสริมอาชีพ และยุทธศาสตร์การบริหารจัดการเศรษฐกิจชุมชน

ภาณุเดช เพียรความสุข (2549) ศึกษาการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจากอาชีพเสริมของชาวบ้าน ตำบลนาแก อำเภอดำเนินแก้ว จังหวัดยโสธร มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจข้อมูลพื้นฐาน

ของผู้ประกอบอาชีพเสริมของชาวบ้าน เพื่อหาแนวทางการแก้ปัญหาจากภูมิปัญญาไทย เพื่อศึกษาวิธีการจัดการในเชิงการผลิตและการตลาดของชาวบ้าน

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชายร้อยละ 53.6 มีอายุระหว่าง 45 – 54 ปี ร้อยละ 31.1 มีสถานะภาพสมรสร้อยละ 79.8 มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 65 อาชีพเกษตรกรและรับจ้างทั่วไปร้อยละ 56.3 โดยส่วนใหญ่ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพเสริมเป็นคนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน โดยรายได้หลักของชาวบ้านคือ การทำเกษตรกรรม เช่น การปลูกข้าว เลี้ยงสัตว์ ทำไร่ ทำสวน และการทำนาเกลือ เป็นต้น มีการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ ค่าครองชีพในตำบลค่อนข้างต่ำ ส่วนปัญหาที่พบในเรื่องของการจัดการเกี่ยวกับเศรษฐกิจจากภูมิปัญญาชาวบ้าน คือด้านการตลาดและการจัดการที่ดี หน่วยงานภาครัฐควรให้การสนับสนุนในการหาตลาด หรือมาให้การอบรมเกี่ยวกับการผลิตสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้านและสร้างเอกลักษณ์ให้กับตัวสินค้า มีการตั้งกลุ่มให้เป็นกลุ่มที่เข้มแข็ง ฝึกให้ชาวบ้านมีการบริหารจัดการภายในกลุ่ม

สุภาพ สุทธิรักษ์ (2549) ศึกษาการพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในภาคเกษตรกรรมแปรรูปอาหาร วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่กำหนดความสามารถในการทำกำไรของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ตามทฤษฎีสมดุลของการจัดการ (Balanced Scorecard) ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการทำกำไร คือ ระบบการผลิต ความสามารถในการจัดการ การบริการเชิงคุณภาพ ความสามารถเชิงสมรรถนะของพนักงาน ความภักดีของลูกค้า และความพึงพอใจของลูกค้า แต่มีเพียง 4 ปัจจัยเท่านั้นที่ส่งผลโดยตรงต่อความสามารถในการทำกำไรอย่างมีนัยสำคัญ คือ ระบบการผลิต การบริการเชิงคุณภาพ ความภักดีของลูกค้า และความพึงพอใจของลูกค้า ผู้วิจัยมีข้อเสนอสำหรับการวิจัยในครั้งนี้เป็น 2 ส่วน คือ ผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมจะต้องมีการรวมกลุ่มเพื่อหาตลาด พัฒนาความสามารถในการจัดการ พัฒนาความสามารถเชิงสมรรถนะของพนักงาน พัฒนาเทคโนโลยีการผลิต และการวิจัยเพื่อการพัฒนา ในขณะที่ภาครัฐต้องให้การสนับสนุนปัจจัยพื้นฐานต่างๆ โดยการตั้งศูนย์พัฒนาบุคลากร ปฏิรูประบบภาษีธุรกิจไม่ให้ซับซ้อน จัดตั้งศูนย์ข้อมูลทางธุรกิจและคำแนะนำทางการเงิน

อุดร จินตะเวช (2549) ศึกษาเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มหัตถกรรมทอเสื่อใบเตยบ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสว่าง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา กระบวนการผลิต การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มหัตถกรรมทอเสื่อใบเตยและเพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะในการดำเนินของกลุ่มหัตถกรรมทอเสื่อใบเตยบ้านโคกสว่าง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า (1) กลุ่มหัตถกรรมทอเสื่อใบเตย

บ้านโคกสว่าง หมู่ที่ 3 ตำบลโคกสว่าง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี ก่อตั้งครั้งแรก ปี พ.ศ. 2538 เป็นการรวมกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ ผลการดำเนินงานไม่ประสบผลสำเร็จ ในปี พ.ศ. 2542 ได้มีการร่วมกันจัดตั้งกลุ่มอีกครั้ง มีการดำเนินงานในรูปของคณะกรรมการ มีกฎระเบียบของกลุ่ม ปัจจุบันมีจำนวนสมาชิกรวมทั้งสิ้น 30 คน (2) ในการผลิตผลิตภัณฑ์ท่อเสื่อใบเตย เริ่มต้นมีการวางแผนการผลิตโดยการจัดหาวัตถุดิบเพื่อให้เพียงพอต่อการจัดส่งผลิตภัณฑ์เข้าสู่ตลาด หลังจากมีวัตถุดิบเพียงพอจึงดำเนินการผลิตโดยขั้นตอนการผลิตแบ่งได้ 6 ขั้นตอน คือ ตัดใบเตยจากต้นเตย นำใบเตยไปตากแห้ง นำใบเตยที่แห้งมารีดเป็นแผ่น เตรียมีก่ทอ นำมาทอเป็นเสื่อและนำเสื่อที่ได้มาแปรรูปเป็นสินค้าผลิตภัณฑ์ (3) ในการจัดจำหน่าย ราคาต่ำสุดของผลิตภัณฑ์เสื่อใบเตย คือ ราคาประมาณ 80 บาท สูงสุดประมาณ 200 บาท แต่ถ้านำมาแปรรูปจะมีราคาสูงสุดประมาณ 300 บาท ต่อชิ้นงาน โดยรูปแบบในการแปรรูปแบ่งได้ 2 ชนิด คือ แปรรูปผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในครัวเรือนและผลิตภัณฑ์ที่ใช้เป็นของฝาก และ (4) ปัญหาอุปสรรค คือ วัตถุดิบต้นเตย ไม่เพียงพอต่อความต้องการ จัดเก็บใบเตยไม่มีมาตรฐาน รูปแบบผลิตภัณฑ์ไม่มีความหลากหลาย ตลาดในการจำหน่ายเพื่อรองรับผลิตภัณฑ์ยังไม่ขยายกว้าง ยังอยู่ในวงแคบๆ ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์

สุภาพ สุทธิรักษ์ (2551) ศึกษาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความเข้มแข็ง กรณีดอกไม้ประดิษฐ์จากใบยางพารา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการผลิต การตลาดดอกไม้ประดิษฐ์จากใบยางพาราของวิสาหกิจ ศึกษาระดับศักยภาพ และปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความเข้มแข็ง ผลการศึกษา พบว่า ด้านการผลิต ส่วนใหญ่ใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติ คือ ใบยางพารา ซึ่งเป็นของสมาชิกเอง ในด้านแรงงานมีการใช้แรงงานจากสมาชิกในกลุ่ม ส่วนเงินทุนนั้นส่วนใหญ่ได้มาจากค่าหุ้นของสมาชิก ผลตอบแทนจากการผลิตดอกไม้ประดิษฐ์จากใบยางพาราเป็นร้อยละ 17.91 สำหรับด้านการตลาดนั้น พบว่า รูปแบบของผลิตภัณฑ์ยังไม่หลากหลาย เน้นการขายส่งกับพ่อค้าคนกลาง และมีการส่งเสริมการตลาดในหลายรูปแบบ เช่น การออกร้านและโฆษณาทางวิทยุ ส่วนโอกาสทางการตลาด พบว่า จุดแข็งที่สำคัญ คือ ความได้เปรียบด้านวัตถุดิบและภาวะความเป็นผู้นำของกลุ่ม จุดอ่อนที่สำคัญคือ อุปสรรคขาดความทันสมัย และส่วนแบ่งด้านตลาดมีน้อย โอกาสที่สำคัญ คือ กระแสนิยมในการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากวัสดุธรรมชาติ จำนวนคู่แข่งมีไม่มาก ส่วนอุปสรรคที่สำคัญ คือ ขาดการรับรองมาตรฐานสินค้าจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และรายได้ของประชากรยังอยู่ในระดับต่ำ

ผลการศึกษาในระดับศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน พบว่า ระดับศักยภาพ หรือ ระดับความเข้มแข็งอยู่ในระดับดี แต่เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน ระดับศักยภาพที่อยู่ในระดับดีมี 3 ด้าน คือ ด้านทิศทางของวิสาหกิจชุมชน ด้านการบริหารตลาด และด้านการบริหารสมาชิก ส่วนที่เหลืออีก 4 ด้าน คือ การวางแผนดำเนินงาน การจัดการสินค้าและบริการ ด้านจัดการความรู้และข้อมูลข่าวสารและ

ด้านผลลัพธ์การดำเนินงาน สำหรับศักยภาพอยู่ในเกณฑ์ระดับปานกลาง ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความเข้มแข็งมี 2 ตัวแปร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ การมีส่วนร่วมของสมาชิกและชุมชนได้รับผลประโยชน์ ส่วนปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ การผลิตมีวัตถุดิบไม่เพียงพอในบางช่วง ช่องทางการตลาดมีน้อย ขาดข้อมูลด้านการตลาดและระดับศักยภาพบางด้านอยู่ในระดับต่ำ ดังนั้น วิสาหกิจชุมชนควรใช้วัตถุดิบอย่างอื่นผลิตทดแทนไปบางพาราในช่วงที่ขาดแคลนและตรวจสอบสภาพวัตถุดิบคือไปบาง ไม่ควรนำไปบางอ่อนมาใช้ในการผลิต ส่วนด้านการตลาดควรมีการฝึกอบรมสมาชิกกลุ่มเพื่อพัฒนาทักษะและรูปแบบใหม่ๆ อย่างสม่ำเสมอ เพิ่มช่องทางการจำหน่ายให้มากขึ้น ภาครัฐควรจัดหาสถานที่ที่แน่นอนในการจำหน่ายสินค้า รวมทั้งพัฒนาระดับศักยภาพที่เป็นข้อดีอย่าให้มีระดับดีขึ้น โดยการวางแผนการดำเนินงานและพัฒนาความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ให้ต่างจากผู้ผลิตรายอื่น

ชูเกียรติ นวลศรี (2552) ศึกษาแนวทางการบริหารกองทุนเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา: องค์การบริหารส่วนตำบลนาทุ่ง อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการบริหารกองทุนเศรษฐกิจชุมชน วิเคราะห์หาแนวทางการบริหารกองทุนอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า การบริหารโครงการในภาพรวมไม่ประสบความสำเร็จทั้ง 3 ขั้นตอน ตั้งแต่ขั้นตอนก่อนการบริหาร ขณะดำเนินการ และเสร็จสิ้นโครงการ ส่วนใหญ่มีปัญหาจากการจัดประชุม ไม่ครอบคลุมจำนวนประชาชนในพื้นที่ การคัดเลือกคณะกรรมการไม่ดีถ้วน ขาดการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง ไม่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาให้ข้อมูล แนวทางในการส่งเสริมเพื่อให้การบริหารกองทุนเศรษฐกิจชุมชนมีความยั่งยืน ควรให้ผู้บริหารหาแนวทางการแก้ไขใกล้ชิดร่วมกับคณะกรรมการบริหารกองทุน เพื่อหลีกเลี่ยงการฟ้องร้อง เร่งสร้างวินัยและจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อเงินของส่วนรวม เพื่อให้เกิดการสร้างงานและรายได้ และสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบลควรสนับสนุนงบประมาณให้กับกองทุนเศรษฐกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากเป็นโครงการที่ดี ทำให้ประชาชนมีโอกาสในการใช้เงินทุนหมุนเวียนที่ปลอดภัยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเอง อันจะส่งผลต่อการบริหารกองทุนเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

ฑีระวัฒน์ จตุรโยธิน (2552) ศึกษาการประเมินโครงการเศรษฐกิจชุมชนของตำบลไผ่เขียว อำเภอสว่างอารมณ์ จังหวัดอุทัยธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลโครงการเศรษฐกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงร้อยละ 58.5 มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีร้อยละ 90.8 สถานะสมรสร้อยละ 81.6 ประกอบอาชีพเกษตรกรร้อยละ 65 มีอายุเฉลี่ย 44.6 ปี และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 5462.75 บาท

ผลการประเมินโครงการเศรษฐกิจชุมชนของตำบลไผ่เขียวด้านสิ่งแวดล้อมในภาพอยู่ใน

ระดับมาก โดยประเด็นด้านความสอดคล้องของโครงการกับสภาพปัญหาและสภาพปัจจุบัน มีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ประเด็นหน่วยงานภาครัฐมีการติดตามผลการดำเนินงานของโครงการในระดับปานกลาง ในการประเมินโครงการเศรษฐกิจชุมชนด้านปัจจัยนำเข้าโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยประเด็นความร่วมมือของสมาชิกกลุ่มอาชีพในการดำเนินโครงการอยู่ในระดับมากที่สุด 3.99 ประเด็นหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องให้ความรู้และช่วยเหลือสมาชิกในกลุ่ม ประเด็นงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ และประเด็นการระดมความคิดเห็นด้านทรัพยากรและศักยภาพของสมาชิกในกลุ่มอาชีพ อยู่ในระดับปานกลาง การประเมินผลโครงการเศรษฐกิจชุมชนด้านกระบวนการทำงานในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยประเด็นในความเต็มใจสนับสนุนมีระดับมากที่สุด 3.75 ส่วนประเด็นความซ้ำซ้อนในการบริหารงาน ประเด็นสายการบังคับบัญชาของกลุ่มอาชีพ ประเด็นการสื่อสารการประชุม ชี้แจง ประเด็นสมาชิกในกลุ่มอาชีพเข้าใจรูปแบบการบริหารงานด้วยกัน ประเด็นความรู้ความเข้าใจนโยบาย และประเด็นการมีส่วนร่วมในกลุ่มอาชีพอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนประเด็นด้านผู้นำมีความรู้ความเข้าใจในการแก้ปัญหาอยู่ระดับต่ำสุด 1.93 การประเมินโครงการเศรษฐกิจชุมชนในด้านผลลัพธ์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่โครงการนี้จัดเป็นโครงการที่ยั่งยืนและเหมาะสมกับชุมชนตลอดไป อยู่ในระดับมาก 3.75 ส่วนประเด็นที่โครงการนี้ช่วยลดปัญหาความยากจนในหมู่บ้านได้ ประเด็นที่โครงการนี้ช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วมกันในกลุ่มอาชีพ และประเด็นที่โครงการนี้ช่วยให้สมาชิกกลุ่มอาชีพมีรายได้เพิ่มขึ้นอยู่ในระดับปานกลาง

พระมงคล มหานิด (2552) ศึกษาการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตข้าวกล้องหอมมะลิเพื่อเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดอำนาจเจริญ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาในการผลิตข้าวกล้องหอมมะลิของชาวจังหวัดอำนาจเจริญ ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและอุปสรรคของการผลิตข้าวกล้องหอมมะลิของชาวจังหวัดอำนาจเจริญ และศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตข้าวกล้องหอมมะลิเพื่อเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดอำนาจเจริญ

ผลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตข้าวกล้องหอมมะลิเพื่อเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดอำนาจเจริญ เป็นองค์ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดต่อกันมาเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิมของชาวบ้าน การถ่ายทอดวิธีการผลิตข้าวกล้องหอมมะลิเป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น ได้แก่ ปัญหาบรรจุภัณฑ์ ปัญหาการสนับสนุนจากภาครัฐ ปัญหาขาดเงินทุนหมุนเวียนและ ปัญหาขาดตลาดแหล่งจัดจำหน่าย เนื่องจากผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในปัจจุบันยังไม่เป็นที่ดึงดูดความสนใจของผู้บริโภคเท่าที่ควรทางกลุ่มผู้ผลิตข้าวกล้องหอมมะลิมีแนวคิดที่จะทำการพัฒนารูปแบบของบรรจุผลิตภัณฑ์ใหม่ เพื่อเป็นการพัฒนามาตรฐานของผลิตภัณฑ์ในกลุ่มหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ได้มีคุณภาพที่ดียิ่งขึ้น ซึ่ง ณ

ปัจจุบันสินค้าของทางกลุ่มได้รับมาตรฐาน 3-4 ดาวของสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โดยทางกลุ่มคาดหวังว่า หลังจากทางกลุ่มได้ปรับปรุงบรรจุภัณฑ์ให้มีความทันสมัยและเป็นที่ยอมรับจากผู้บริโภคมากขึ้น

การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตข้าวกล้องหอมมะลิเพื่อเศรษฐกิจชุมชนให้ได้ นั้นต้องมีองค์ประกอบหลายประการในการที่จะพัฒนา เนื่องจากระบบการค้ามีการแข่งขันกันค่อนข้างสูง กระบวนการในการจะพัฒนาและส่งเสริมนั้นต้องมีกลยุทธ์ทุกด้าน ประกอบด้วย (1) ด้านบุคลากร ได้แก่ การเรียนรู้ โดยวิธีกระบวนการกลุ่ม เช่นการประชุม การสัมมนา การศึกษาดูงานและการถ่ายทอดองค์ความรู้ ทักษะ ความสามารถและประสบการณ์ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม (2) ด้านผลิตภัณฑ์ ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ ให้มีความต่างไปจากเดิมอีกทั้งรักษาความสะอาด และการบรรจุผลิตภัณฑ์แบบใหม่ ๆ ให้มีความทันสมัยมากขึ้น (3) ด้านมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน มีการพัฒนาได้ตรงตามมาตรฐานและได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนของกระทรวงพาณิชย์ (4) ด้านการตลาดในการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ข้าวกล้องหอมมะลิจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในเศรษฐกิจชุมชนซึ่งปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนา ได้แก่ การตอบสนองความต้องการของลูกค้าทางด้าน ราคาของผลิตภัณฑ์ ช่องทางการจัดจำหน่ายและการส่งเสริมการตลาด

เสธา เขียว (2552) ศึกษาแนวทางการจัดการเศรษฐกิจชุมชนของชุมชนราชธานี อโศก ตำบลบึงใหม่ อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทด้านกายภาพชุมชนราชธานี อโศก ศึกษาสภาพปัญหาอุปสรรคในการจัดการเศรษฐกิจชุมชนของชุมชนราชธานี อโศก และเพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเศรษฐกิจชุมชนของชุมชนราชธานี อโศก ผลการวิจัยพบว่า บริบทชุมชนราชธานี อโศกมีแหล่งที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำมูลของจังหวัดอุบลราชธานี ลักษณะภูมิกายภาพเป็นที่ต่ำเหมือนแอ่งกระทะ มีคณะกรรมการบริหารชุมชนทำหน้าที่ในการบริหารชุมชน สภาพของเศรษฐกิจชุมชนมีการทำกิจกรรมด้านแปรรูปผลผลิตของหมู่บ้านในรูปแบบของสหกรณ์บุญนิยม มีปรัชญาที่จะแปรรูปผลผลิต ซึ่งไม่ใช่เพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตแต่เป็นการเพิ่มพูนภูมิปัญญาและพัฒนาเทคโนโลยี รูปแบบการจัดการเศรษฐกิจชุมชนในด้านสภาพเศรษฐกิจ เน้นการผลิตเพื่อบริโภคเองภายในชุมชนมากกว่าการผลิตในรูปแบบของการจำหน่าย ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเศรษฐกิจชุมชน อยู่ที่จำนวนแรงงานที่มีจำกัด ปัญหาที่เกิดจากกิจกรรมการผลิตและการแปรรูป ประกอบด้วยปัญหาทางด้านการผลิต ปัญหาด้านฝีมือของผู้ผลิตที่มีความชำนาญและความอดทน แนวทางในการจัดการเศรษฐกิจชุมชนในชุมชนราชธานี อโศก ควรเน้นการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้านการผลิตและการแปรรูปแก่ผู้บริหารและสมาชิกชุมชน การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ควรเน้นการพัฒนาด้านการตลาดของกลุ่มอาชีพในชุมชนราชธานี อโศก

อัจฉรา มลิวงค์ และ ขจรศักดิ์ วงศ์วิราช (2554) ศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรสู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนวดแผนไทยบ้านแม่ทะ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อศึกษาศักยภาพของกลุ่มในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และเพื่อศึกษาแนวทาง และพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนวดแผนไทยบ้านแม่ทะสู่กระบวนการรับรองตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ผลการวิจัยจากการวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่มในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ พบว่า สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนวดแผนไทยบ้านแม่ทะ มีความร่วมมือร่วมใจในการดำเนินงาน มีความเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม รวมทั้งมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ภายใต้การสร้างการเรียนรู้แนวทางการนำผลิตภัณฑ์ชุมชนเข้าสู่การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ส่วนแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์พบว่า ต้องให้สมาชิกกลุ่มมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อเข้าสู่การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยได้รับคำแนะนำจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดลำปาง และให้เป็นหน่วยงานหนุนเสริม ผลักดันและสร้างองค์ความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ดังนั้น แนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ คือ การสร้างองค์ความรู้ให้แก่สมาชิกและให้สมาชิกในกลุ่มเลือกผลิตภัณฑ์ที่มีความเหมาะสมที่สุดเพื่อพัฒนาไปสู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยมีสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดลำปางเป็นหน่วยงานหนุนเสริม

ณัฐนันท์ ฐิตียาปราโมทย์ (2554) ศึกษาการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการกลุ่มแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนเพาะและแปรรูปเห็ดบ้านสวนแม่วะ ตำบลสันดอนแก้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงผลการดำเนินงาน ปัญหา และเหตุปัญหของการบริหารจัดการ เพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมและเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพาะและแปรรูปเห็ดบ้านสวนแม่วะมีจำนวนสมาชิกทั้งหมด 25 คน โดยแบ่งความรับผิดชอบเป็นกลุ่มทำก้อนเชื้อเห็ด กลุ่มหยอดเชื้อเห็ด และกลุ่มแปรรูปเห็ด มีผลิตภัณฑ์แปรรูปจากเห็ดนางฟ้าจำนวน 6 ชนิด ได้แก่ น้ำพริกเผาเห็ด แหนมเห็ด เห็ดสวรรค์ เห็ดสามรส เห็ดทอดกรอบ และเห็ดแดดเดียว จากการวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่มพบว่าจุดแข็งของกลุ่มคือมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย วัตถุดิบปลอดภัย มีอยู่ในชุมชน เป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ จุดอ่อนของกลุ่ม ได้แก่ รสชาติที่ไม่ได้มาตรฐาน ขึ้นอยู่กับผู้ปรุงรส บรรจุภัณฑ์ที่ไม่ดึงดูดใจลูกค้า ผลผลิตของเห็ดนางฟ้าซึ่งเป็นวัตถุดิบหลักมีปริมาณลดลง โอกาส ได้แก่ กระแสการบริโภคผลิตภัณฑ์อาหารมังสวิรัตและผลิตภัณฑ์ที่ไม่มีสารพิษ อุปสรรคของกลุ่ม ได้แก่ ปัญหาเศรษฐกิจของประเทศทำให้ยอดขายลดลง ราคาเครื่องปรุงอื่นๆ มีราคาแพงเพิ่มขึ้น ความต้องการและความคาดหวังของกลุ่ม ได้แก่ การเพิ่มปริมาณเห็ดนางฟ้าให้มากขึ้นและการเพิ่มผลิตภัณฑ์ใหม่ ด้านการตลาดคือการปรับปรุงบรรจุภัณฑ์เพื่อให้ได้

มาตรฐานสากล ด้านการเงินและบัญชีคือการทำบัญชีรายรับรายจ่ายที่ถูกต้อง ผู้วิจัยจึงได้ใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมไปขับเคลื่อนและพบว่า ด้านการจัดการกลุ่มส่วนใหญ่มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบชัดเจน ตามลักษณะโครงสร้างขององค์กร ด้านวัตถุดิบปัจจุบันปริมาณเห็ดนางฟ้าเพิ่มมากขึ้น ด้านการผลิตทางกลุ่มมีการกำหนดปริมาณการใส่เครื่องปรุงเพื่อให้ได้มาตรฐานเพิ่มผลิตภัณฑ์น้ำพริกป่นสวรรค์เจและน้ำพริกป่นเห็ดทอดกรอบเจ ด้านการตลาดปรับปรุงบรรจุภัณฑ์ใหม่และด้านการเงินและบัญชีมีการจัดทำระบบการทำบัญชีรับจ่าย

นันทนา บุญล่อ และวรนุช ชื่นฤติมล (2554) ศึกษาการเรียนรู้ร่วมกันอย่างยั่งยืนระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนช่างฝีมือ อำเภอบ้านอ้อย จังหวัดชัยนาท และนักศึกษาออกแบบเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าหัตถกรรมเชิงพาณิชย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหากลไกการเรียนรู้ร่วมกันที่เหมาะสมและยั่งยืนระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอำเภอบ้านอ้อยจังหวัดชัยนาท และนักศึกษาออกแบบผลิตภัณฑ์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี ในการพัฒนาศักยภาพด้านการออกแบบให้กับกลุ่มชุมชนผู้ผลิตสินค้าหัตถกรรมเชิงพาณิชย์

ผลการวิจัยพบว่า กลไกการเรียนรู้ร่วมกันด้านการออกแบบดังกล่าว เป็นกลไกที่สร้างความเท่าเทียมกันในบทบาทของผู้เรียนรู้ให้กับทั้งสองฝ่ายส่งผลดีต่อการเรียนรู้ร่วมกัน และทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้อย่างเป็นธรรมชาติ ที่ช่วยสร้างความต่อเนื่องของการเรียนรู้ในรอบต่อไป โดยขั้นตอนการร่วมทำและการร่วมสรุปบทเรียนเป็นขั้นตอนที่สำคัญสำหรับการเรียนรู้ด้านการออกแบบที่ทั้งสองฝ่ายได้ซึมซับความรู้จากการทำงานจริงลงมือทดลองดูให้เห็นผล และการได้พิจารณาร่วมกันเพื่อปรับรูปแบบผลิตภัณฑ์ ในการเปรียบเทียบขั้นตอนการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรม กับการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม พบว่าการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรม เป็นการออกแบบที่เกิดจากการขึ้นรูปต้นแบบจริง การตัดหรือจับเพื่อศึกษานาตศาสตร์ การทาบวัสดุหรือการทดลองสีมีความแตกต่างกันกับการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม ดังนั้น ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการออกแบบให้ กับช่างฝีมือหัตถกรรม ควรใช้ชิ้นงานจริงเป็นสื่อและแรงบันดาลใจในการกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ และใช้การพูดคุยสื่อสารที่เป็นธรรมชาติที่สุด สิ่งสุดท้ายที่พบคือการเรียนรู้ร่วมกันในบริบทสังคมไทยมีความแตกต่างจากวัฒนธรรมสังคมอื่น โดยตัวแปรที่สำคัญคือความละเอียดอ่อนในการแบ่งปันผลประโยชน์ การยอมรับในตัวผู้นำกลไกการแลกเปลี่ยนส่งทอดความรู้ และความยืดหยุ่นในกิจกรรม

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎี ตลอดจนการค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ทำให้สามารถสรุปได้ถึงปัจจัยที่ใช้เป็นแนวทางในการศึกษา เรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งประกอบด้วย 3 ปัจจัยหลัก คือ (1) ปัจจัยผลิตภัณฑ์

เศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยที่เป็นแรงผลักดันให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ ได้แก่ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนากลุ่ม/องค์กรชุมชน การพัฒนาพื้นฐานเศรษฐกิจ และการพัฒนาพื้นฐานทางกายภาพ (2) กิจกรรมในกระบวนการเศรษฐกิจชุมชน เป็นกระบวนการสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจชุมชนสามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่ การผลิต การบริโภค การแปรรูป และการขาย และ (3) การจัดสรรกำไรส่วนเกิน เป็นกำไรส่วนเกินที่ได้จากการหักค่าใช้จ่ายออกแล้ว เพื่อนำไปสนับสนุนชุมชนในด้านต่างๆ ได้แก่ การให้การศึกษ การให้ความอนุเคราะห์ชุมชน การสร้างสาธารณูปโภค และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยนำทั้ง 3 ปัจจัยดังกล่าว มาทำการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) เพื่อหาขนาดของผลกระทบ ในการนำมาสรุปผลและหาแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้ยั่งยืนต่อไป จึงได้พัฒนารอบแนวคิดเพื่อใช้ในการศึกษา ดังภาพที่ 2.4

2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาแนวคิดและความหมายของเศรษฐกิจชุมชน ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจชุมชน งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้กำหนดสมมติฐานการวิจัยเพื่อทำการทดสอบไว้ 4 สมมติฐาน ได้แก่

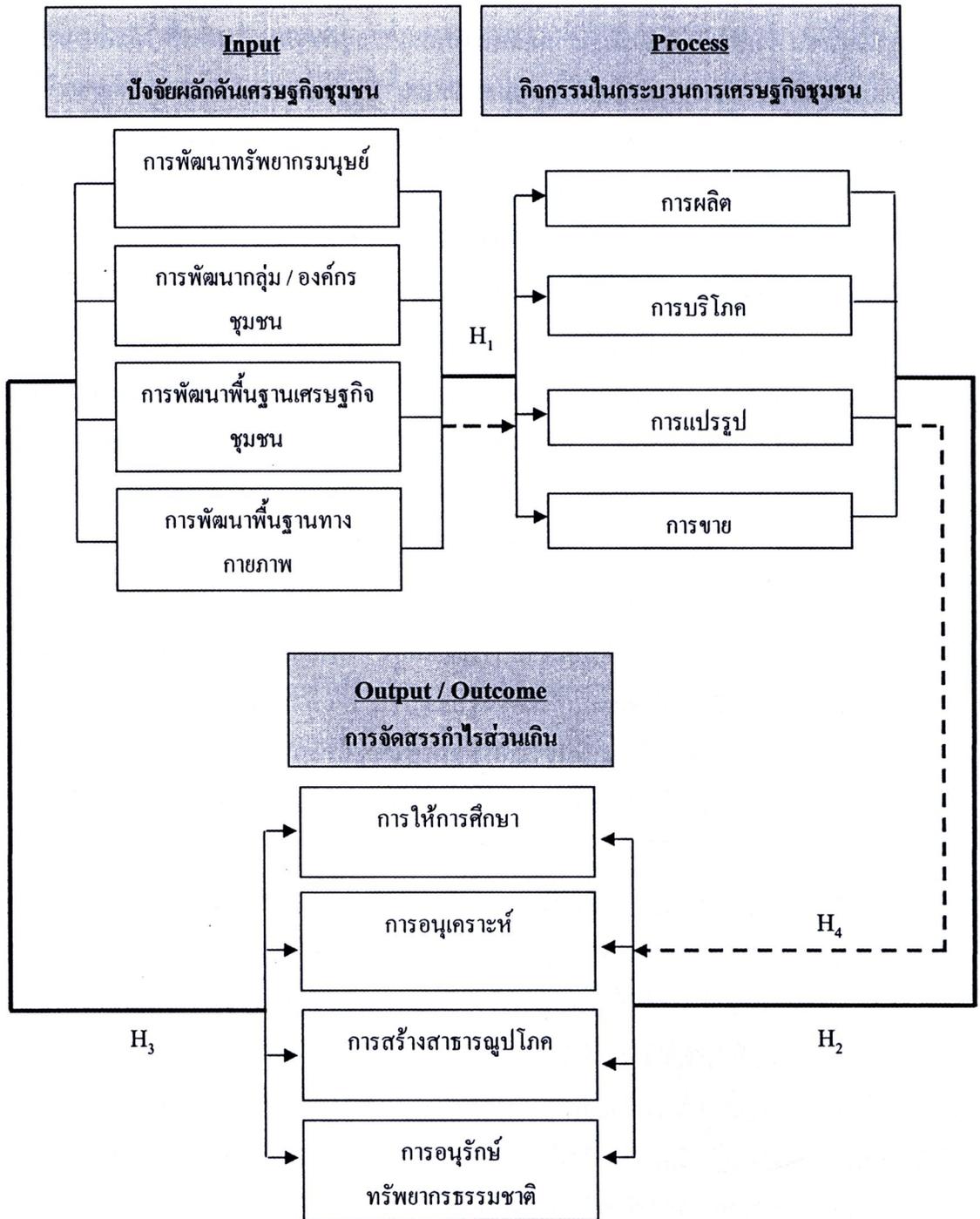
สมมติฐานข้อที่ 1 ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนากลุ่ม/องค์กรชุมชน การพัฒนาพื้นฐานเศรษฐกิจชุมชน และการพัฒนาพื้นฐานทางกายภาพ มีผลกระทบทางตรงต่อกิจกรรมในกระบวนการเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ การผลิต การบริโภค การแปรรูป และการขาย

สมมติฐานข้อที่ 2 กิจกรรมในกระบวนการเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ การผลิต การบริโภค การแปรรูป และการขาย มีผลกระทบทางตรงต่อการจัดสรรกำไรส่วนเกินของชุมชน ได้แก่ การให้การศึกษ การอนุเคราะห์ การสร้างสาธารณูปโภค และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

สมมติฐานข้อที่ 3 ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนากลุ่ม/องค์กรชุมชน การพัฒนาพื้นฐานเศรษฐกิจชุมชน และการพัฒนาพื้นฐานทางกายภาพ มีผลกระทบทางตรงต่อการจัดสรรกำไรส่วนเกินของชุมชน ได้แก่ การให้การศึกษ การอนุเคราะห์ การสร้างสาธารณูปโภค และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

สมมติฐานข้อที่ 4 ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนากลุ่ม/องค์กรชุมชน การพัฒนาพื้นฐานเศรษฐกิจชุมชน และการพัฒนาพื้นฐานทางกายภาพ มีผลกระทบทางอ้อมต่อการจัดสรรกำไรส่วนเกิน ได้แก่ การให้การศึกษ การอนุเคราะห์ การสร้างสาธารณูปโภค และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นนำมาสู่การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยให้มีความสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งแสดงได้ดังนี้



ภาพที่ 2.4 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ที่มา : ปรับปรุงจาก มงคล ดำเนินานินทร์ (2541) เศรษฐกิจชุมชนเชิงระบบ หลักการและแนวปฏิบัติ และ Path Analysis.

หมายเหตุ: ————— หมายถึง ผลกระทบทางตรง (H₁, H₂ และ H₃)

----- หมายถึง ผลกระทบทางอ้อม (H₄)